

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**OPERANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE OSMANLI
DÖNEMİ'NDEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NE OPERA
YAPILARI: SÜREYYA OPERASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS

EMRECAN AKBAŞ

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**OPERANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE OSMANLI
DÖNEMİ'NDEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NE OPERA
YAPILARI: SÜREYYA OPERASI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS

**EMRECAN AKBAŞ
200251002**

**Danışman
Doç. Dr. Salih Salbacak**

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2022

20/10/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim dalı, İç Mimarlık Tezli yüksek lisans programı öğrencisi 200251002 numaralı Emrecan AKBAŞ'ın hazırladığı "Operanın Tarihsel Gelişimi ve Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne Opera Yapıları: Süreyya Operası Örneği" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 20/10/2022 Perşembe günü saat 15:00' de çevrimiçi yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
"....."
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Doç. Dr. Salih SALBACAK (Danışman)	KABUL
2. Dr. Öğr. Üyesi Onurcan ALBAYRAK	KABUL
3. Doç. Dr. Bilge YARAREL DOĞAN	KABUL
4.
5.
6. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Emrecañ Akbaş

DÜZELTME METNİ

1. Tez çalışmasında imla hataları düzeltildi.
2. Kaynakça kısmı, tez yazım kılavuzuna göre düzenlendi.
3. Birinci ve ikinci bölümler baştan düzenlendi, eklemeler yapıldı.

**OPERANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE OSMANLI
DÖNEMİ'NDEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NE OPERA
YAPILARI: SÜREYYA OPERASI ÖRNEĞİ**

Emrecan Akbaş

ÖZET

Bu çalışmada operanın tarihsel süreci, sahneye konulan ilk operalar ve operanın gelişimi ile yine operanın dönemseller farklılıkları ele alınarak, opera sanatının mekânsal değişim ve gelişim süreçlerini incelenmiştir. Opera kültürünün gelişmesi ile toplumların sanata olan bakış açısının ve temelinde tiyatro ile başlayıp, müzik ve edebiyatı içinde barındırarak kaynaştıran süreci irdelenmiştir. 16.yy. da ortaya çıkan ve 21.yy. kadar evrimini devam ettiren opera, inşa edilen yapıları, kültür farklılıklarını, kentlerin simgesel ve imgesel değerlerini ile iç mekân arayışlarının gelişiminin izleri sürülmüştür.

Operanın ortaya çıkışı Avrupa da başlayıp dünyanın farklı bölgelerine bu sanatı taşımıştır. Her geçen yüzyıldan bir önceki dönemden alınan bilgiler ve deneyimler ile dönemin içinde olduğu sürece göre gerçekleştirilmiş yapılar ortaya çıkmıştır. İncelenen bu dönemler içerisinde opera sanatının Osmanlı dönemindeki yansımaları ve Cumhuriyet ile gelişmeye devam eden süreç belgelenmiş, incelemede opera binalarının döneminin sanat ve kültürünün diğer ülkelerle olan benzerlik, farklılık ve gelişimi ele alınmıştır.

Çalışmada operanın tarihsel gelişim süreci altında araştırılan opera mekânlarının coğrafyalarına göre bu mekanların farklılıkları görülmüş, Mimari ve iç mimari tasarımı oluşturan kültür değerleri ışığında ortaya çıkan sonuçları belgelenmiştir. Bu belgeler ışığında opera sanatı hakkında çalışmayı hedefleyen araştırmacılar için kaynak oluşturmak amaçlamıştır.

Anahtar kelimeler: operanın tarihi, gelişim süreci, Osmanlı Dönemi Operası, Cumhuriyet Dönemi, Süreyya Operası

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF OPERA AND OPERA STRUCTURES FROM THE OTTOMAN PERIOD TO THE REPUBLICAN PERIOD: THE CASE OF SÜREYYA OPERA

Emrecañ Akbaş

ABSTRACT

In this study, the historical process of opera, the first operas performed, and the periodic differences of development were discussed, and the spatial change processes of opera art were examined. With the development of opera culture, the perspective of societies on art and the process that starts with theater and fuses music and literature in its foundation are examined. 16th century. The opera, which emerged in the opera and continued its evolution until the 21st century, talks about the structures built, cultural differences, the symbolic and imaginary values of cities and the development of interior space searches.

The emergence of opera started with Europe and brought the aesthetics of art to different parts of the world. With the knowledge and experimentalism taken from the period before each passing century, structures that have been realized according to the period have emerged. Within these periods, the reflections of opera art in the Ottoman period and the process that continued to develop with the Republic were examined. In the study, the similarity, difference and development of the art and culture of opera houses with other countries were discussed.

In the study, the spatial structures and spatial differences investigated under the historical development process of the opera created were seen. Documenting the results in the light of architectural design and the values that make up the culture were intended to provide resources for people who aimed to study the collected documents about the art of opera.

Keywords: history of opera, development process, Ottoman Period Opera, Republican Period, Sureyya Opera

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmamın tüm sürecinde ve daha öncesinden itibaren bu sürecin yöntemli ve disiplinli geçmesini sağlayan, çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen, danışmanlığının yanı sıra ilgisini, bilgisini ve tecrübelerini aktararak bana yol gösteren değerli tez danışmanım Doç. Dr. Salih SALBACAK'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca tez aşamasında bana destek olan sevgili eşim Nihan ÖZGEY AKBAŞ'a ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Emrecan Akbaş

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. OPERANIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
1.1. GELİŞİM SÜRECİ.....	7
1.2. AVRUPAYA YAYILIŞI	7
1.3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE OPERA YAPILARI	9
1.3.1. İlk Opera Binası.....	10
1.3.2. Fenice Tiyatrosu.....	12
1.3.3. La Scala Milano Tiyatrosu.....	14
1.3.4. Viyana Devlet Operası.....	16
1.3.5. Paris Charles Garnier Operası.....	18
1.3.6. Kopenhag Opera Binası.....	20
1.3.7. Sdney Opera Binası.....	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
2. OSMANLI DÖNEMİ OPERA.....	24
2.1. BATILILAŞMA ETKİSİ VE GELİŞİM SÜRECİ	25
2.2. İLK SAHNE OYUNU.....	26
2.3. NAUM TİYATROSU	28
2.4. CUMHURİYET DÖNEMİ OPERA	31
2.4.1. Cumhuriyet Dönemi Operanın Gelişim Süreci.....	31
2.4.2. Cumhuriyet Dönemi Opera Yapıları	35
2.4.3. Ankara Opera Binası.....	35

2.4.4. İstanbul Opera Binası.....	39
2.4.5. İzmir Opera Binası	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	46
3. SÜREYYA OPERA BİNASI.....	46
3.1. TARİHİ	46
3.2. KONUMU	49
3.3. GELİŞİM SÜRECİ.....	49
3.4. MİMARİ ÖZELLİKLERİ	50
3.4.1. İç Mekan Özellikleri	51
3.4.2. Akustik ve Ses.....	52
3.4.3. Işık	53
3.4.4. Mobilya	53
3.4.5. Yenileme Projesi.....	55
SONUÇ	61
KAYNAKÇA.....	63

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1: Jacopo Peri Tarafından Bestelenen “Dafne” Eseri	2
Şekil 1.1: Claudio Monteverdi Tarafından Yazılan “Oerfo” Opera Afişi	5
Şekil 1.2: Claudio Monteverdi	6
Şekil 1.3: Teatro San Cassiano	11
Şekil 1.4: Teatro San Cassiano	11
Şekil 1.5: La Fenice Tiyatrosu	12
Şekil 1.6: Fenice Tiyatrosu Barok ve Rokoko Stilleri	13
Şekil 1.7: Fenice Tiyatrosu 1996 Restorasyon Çalışmaları.....	14
Şekil 1.8: 19. YY La Scala Milano	15
Şekil 1.9: La Scala Milano İç Mekan Görüntüsü.....	16
Şekil 1.10: Viyana Devlet Opera Binası Dış Cephe Görünümü.....	16
Şekil 1.11: Viyana Devlet Opera Binası Ana Merdivenler.....	17
Şekil 1.12: Viyana Devlet Opera Binası Opera Salon Protokol Locaları.....	17
Şekil 1.13: Charles Garnier Opera Binası Dış Cephe Görünümü.....	18
Şekil 1.14: Charles Garnier Opera Binası Merdiven Alanı.....	19
Şekil 1.15: Charles Garnier Opera Binası Sahne ve İç Mekan Görseli.....	20
Şekil 1.16: Kopenhag Opera Binası Dış Cephe Görünümü.....	20
Şekil 1.17: Kopenhag Opera Binası İç Mekan Görünümü.....	21
Şekil 1.18: Sdney Opera Binası Dış Cephe Görünümü.....	22
Şekil 1.19: Sdney Opera Binası Opera Salon İç Görünümü.....	23
Şekil 2.1: Bosco ‘nun Belisiaro Operası İçin Bastırdığı Kitapçığın 3. Sayfası.....	27
Şekil 2.2: Naum Tiyatrosu.....	29
Şekil 2.3: Günümüzde Halen Kullanılan Eski Naum Tiyatrosunun Şimdiki Hali....	30

Şekil 2.4: Adnan Saygun “Özsoy” Operası Afiş	32
Şekil 2.5: Adnan Saygun “Özsoy” Operası Giriş	33
Şekil 2.6: Adnan Saygun “Taş Bebek” Operası Giriş.....	34
Şekil 2.7: Ankara Sergi evi Eski Hali.....	36
Şekil 2.8: Ankara Sergi evi Eski Hali	37
Şekil 2.9: Ankara Opera Binası Plan	38
Şekil 2.10: Ankara Opera Binası Dış Cephe Görünümü	38
Şekil 2.11: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi İlk Projelendime Maket Çalışması.....	39
Şekil 2.12: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Cephe Görüntüsü.....	40
Şekil 2.13: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Plan	40
Şekil 2.14: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Yenilenen Proje Cephe Görünüşü.....	41
Şekil 2.15: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Opera Salon Görünüşü.....	42
Şekil 2.16: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Yenilenen Plan	42
Şekil 2.17: İzmir Milli Kütüphane Eski Hali	43
Şekil 2.18: İzmir Devlet Opera ve Bale İç Mekan Görüntüsü	44
Şekil 2.19: İzmir Devlet Opera Dış Görünüşü	45
Şekil 3.1: Süreyya Operası Eski Cephe Görünümü.....	47
Şekil 3.2: Süreyya Operası Eski Ana Salon Görünümü.....	47
Şekil 3.3: Süreyya Operası İle Paris Champs El-yses Tiyatro Binası Benzerlik.....	48
Şekil 3.4: Süreyya Operası Bahariye Caddesindeki Konumu	49
Şekil 3.5: Süreyya Operası Antre Merdiven Alanı	51
Şekil 3.6: Süreyya Operası Ana Salon Plan	52
Şekil 3.7: Süreyya Operası Ana Salon Aydınlatma ve Tavan Görüntüsü.....	53
Şekil 3.8: Süreyya Operası Ana Salon	54
Şekil 3.9: Süreyya Operası Ana Salon Panolar	54
Şekil 3.10: Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü	56

Şekil 3.11: Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü	57
Şekil 3.12: Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü	58
Şekil 3.13: Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü	59
Şekil 3.14: Süreyya Operası Restorasyonlu Görünümü	60

KISALTMALAR

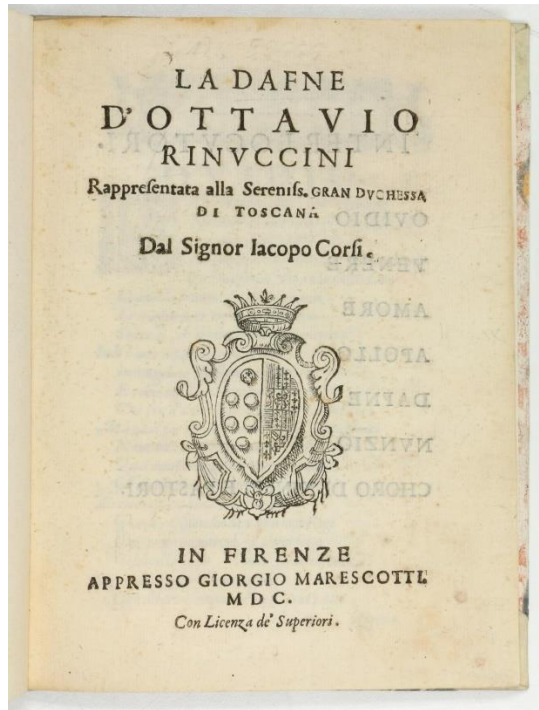
a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.: yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
Karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Operanın ortaya çıkışı insanın kendini keşfetmesi ve ritüellerin duygularla ortaya aktarılması ile başlamıştır. İnsanlık evrimi boyunca taklit ederek figürler ve simgeleri açıklamaya çalışmış, doğanın içinden gelen sesleri gözlemleyip dans eşliğinde ayinlerini tamamlamaya yönelmiştir. Sanat dallarının işitsel ve görsel teatral yansıması olan opera, geçmişinde tiyatronun ortaya çıkışı ile bir bütünü oluşturduğu yadsınamaz bir durumu getirmektedir. Tiyatro, insan davranışlarının av ritüellerinde avlanacak hayvanların taklitleri, ateş etrafında otururken yapılan ayin ve büyüü gerçekleştirilmesi ile insan davranışları tiyatro ile tanışmış olur (Fuat, 2000). Evrim süreci içerisinde doğüstü güç ve inanç bakımından değişime ve gelişime yönelerek kavramlar ortaya çıkmıştır. Zamanla yapılan ayin ve törenlerle soyut durumdan drama diline geçiş yapılarak tiyatronun ilk temelleri atılmış olup estetik amaçlarını doğru ilerlemiş olduğu görülmektedir (Brockett, 1968).

Operanın 16.yüzyılda da İtalya'da ortaya çıkmış olduğu kabul edilse de geçmiş yüzyıllarda dahi operanın ilkel versiyonlarını görmek mümkündür.14.yy. ve 15.yy. da karnaval ve oluşturulmuş tiyatro eserlerinde müziğinde içinde olduğu intermedia'larda yansımalarını görülmektedir (Altar, 1939). Ancak opera, tiyatro ve müziğin birleşmesiyle çıkan bir sanat dalı olarak görülmemelidir. Sanatın oluşumları içinde var olan edebiyat ve şiirin eşsiz uyumuyla ortaya konulan sanat gerçeğidir (Say, 1994). Opera tüm sanat dalları arasında farklı disiplinleri içinde barındıran bir eserin birleşenleri yansıtmaktadır.

Opera, Latin kökenli olan “Opus” yani yapıt anlamına gelen müzik ve şarkının sahneye koyulması anlamıdır. Sanatı oluşturan öğelerde koro, dans, orkestra müziği ve solo türlerini kapsayan bir daldır (Sözer, 2005). Yazılan metinlere İtalyanca da “Küçük kitap” anlamını taşıyan libretto denilmektedir. Bestelenen eserlerin sonucunda sergilenen eser lirik dram olarak adlandırılır. Operayı oluşturan ve bütünlüğünü meydana getiren bölümler; düo, arya, trio, septet, bale, koro, kuvartet, üvertür, kentet gibi ve sonuç olarak finalden oluşmaktadır (Gazmihal, 1961). Operanın sahnelenmesinde metni ortaya çıkan eserlerin sahibine librettocu denilmektedir. Sahne tasarımı ve yazılan libretto metne göre ortaya eserler konulur. Tiyatroda olduğu gibi teatral bir bütünlük içerir. Açılış müziği ile sahne başlar bütün duygu durumları kelimelere, kelimeler müziğe dönüşerek ortaya sanatın eşsiz bir yorumu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1: Jacopo Peri Tarafından Bestelenen “Dafne” Eseri

Rönesans'ın gelmesi, insanların yeni çağın sanat arayışına girmesi ve aynı zaman da Yunan tiyatrolarındaki drama ve teatral harekete dönmek istemeleri ile başlamıştır. Kendilerine (Camerata) yeni çağın aydınları olarak adlandıran üst sınıf kişilerin ve içlerindeki besteci, şair ve müzisyenlerden oluşan sanat insanlarının attıkları ilk adım ile oluşturulmuştur. Operada sergilenen ilk oyun "Dafne" 1594 yılında Jacopo Peri tarafından bestelenen ve libretto yani oyun metni Ottavio Rinuccini'nin kaleme alındığı ilk sahnelenen oyundur (Yener, 1964). Seyircinin önüne sunulan opera, sanat dönüşümlerinin ilk etkileri olarak büyük yankı uyandırmıştır. Sanatın yeni bir bakış açısı olarak görünen operada artık Kiliselerde ve ayinlerde kullanılan müzik ve teatral hareketin ötesine geçerek tepki olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Say, 1994). Operanın sahnelenmesinin ardından çeşitli bestekar, şair ve sanat insanlarının operayı geliştirmek adına adımlar atmıştır. Bunların başında Vermio Kontu Giovanni ve Bardi'nin sanata olan desteği ve emeği oldukça fazladır. Sanatla beraber Operetler, solo performanslar, arylalar, koro, bale ve müziğin birbiriyle bütünleşmesi, zenginleştirilmiş bir değer halini almıştır.

Çalışmanın Amacı ve Kapsam

Bu çalışmada tarihsel süreç içerisinde gelişmiş ve geçmişten günümüze opera sanatının hangi evrimlerden ayrılarak kendi sanat dalını oluşturduğu izleri sürülmüş.16.yy. dan başlayıp 21.yy. a kadar sanat içerisindeki kültür ve değerini koruması ve çağın gereklilikleri ile sanat dallarından tiyatro, bale ve müziğin bütünlüğünün sahnelenmesine değinilmiştir. Yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda operanın yüzyıl içerisindeki sahne oyununun kültür değeri haline gelmesi ile kendi yapıların inşasıyla beraber tüm dünyaya yayılışından söz edilerek araştırmada belli başı opera yapıları incelenmiştir. İncelenen bu opera yapılarının kültürel kimliğindeki taşıdığı izler ile sanat dalının bütünlüğü ile ele alınmıştır. 16. yy. dan itibaren Avrupa'da ortaya çıkan ve yayılan ve daha sonra Osmanlıya kültürüne geliş süreci aktarılmıştır. Osmanlı payitahtında insanların sanata olan bakış açıları, yeni döneme ayak uydurma ve sanatı kabullenme ve uygulama süreçleri

incelenerek, Osmanlı dönemindeki gelişim süreçlerinin izleri Cumhuriyet yılları içerisindeki yeri aktarılmıştır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde opera Sanatının doğusu, gelişimi ve yayılışını Araştırılan ve incelenen veriler ışığında Opera Binalarının yapısal, siyasal ve kültürel bakımdan incelenmiştir. Yine operanın Osmanlı payitahtında kabullenışı ve Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçler ele alınmıştır.3. bölümde ise Cumhuriyet dönemi ile kültür değerlerimizden bir olarak kabul edilen operanın kendi mekânın ortaya çıkışı ve buna örnek olarak Süreyya opera binasının kent yaşamındaki yeri hakkında bilgi vermeyi amaçlanmıştır.

Tezin değinmek istediği konu ve amaç farklı kültüre sahip toplumlarda sanata bakış açıları, ülkenin ve toplumun verdiği değerler bakımından incelenmesidir. Yapılan tüm araştırmalar sonucunda ortaya çıkan sonuçlar opera sanatının insan-kültür bakışı açısından fikir vermek adına oluşturulmuştur.

Tezin Yöntemi

Literatür taraması ile başlayan ve elde edilen veriler ile kaynak yöntemi oluşturulmuştur. Osmanlı dönemi ve Batılılaşma etkilerini anlatan eserlere ulaşılmıştır. Türkçe yazılmış ve Türkçeye çevrilmiş kaynaklardan konu hakkında yazılara makale ve kitaplardan faydalanılmıştır.

Tez aşamasında Opera binalarının iç mekân özellikleri ve yapısı bakımında aratılması bağlamında Süreyya opera binasını özellikleri yerinde tespiti, analiz ve mekânsal okumalarla yorumlanmıştır. İncelenen opera binasının mekân ve kültür bakımından incelenmesinde internet kaynaklarına başvurulmuştur. Bu çalışmada farklı toplumlardaki operanın, geçmişinden günümüze kadar olan sanata olan değerleri saptanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OPERANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Operanın gelişmesindeki önemli öncülerinden biri olan Monteverdi 1607 yılında bestelediği “Orfero” adlı opera eseridir (Yener, 1964). Sanatı zenginleştirme çabaları ve türleriyle geleceğe ışık tutmuştur. Müziğin içerisinde yaptığı atılımlar ile tarihe geçtiği görülmektedir. Operaya olan katkıları ve doğuş dönemindeki verdiği

Şekil 1.1: Claudio Monteverdi Tarafından Yazılan “Orfero” Opera Afişi

Etkileri müzik tarihi kitabında yazarı Ahmet Say Őyle anlatmıştır; “Monteverdinin tarih içindeki yeri herkesçe bilinir: Çağların yetiŐtirdięi en büyüklerin en büyüklerinden biri olarak, tükenmez ezgisi, ritimsel, armonisel ve alęısal buluŐlarıyla, canlı ve her yöne açık kafasıyla  kuŐaęın müzik akımını izlemiŐ ve bununla kalmayarak bu akıma önderlik etmiştir”. Monteverdi müziğin doğasından ritim ve ezginin sahneye aktarılmasına ve bestecilere ilham olmuştur. Monteverdi'nin eserleri devrim niteliğini taşımaktadır. Bestelerinde yaptığı sahne eserlerinden günümüze kadar ulaşan eser sayısı ancak 6 adettir. Bu eserlerden bestelediği 316'sı madrigal ve 19 tanesi sahne eserleridir (Say, 1994).

Monteverdi eserlerinin yansımaları tür olarak diğer sanatçılardan farklıdır. Dramatik teatral bir duygu durumu üzerine eserler ortaya koymuştur. Opera bir keŐif olarak düŐünüldüęünden kendinden sonra gelişimi Avrupa'ya yayılarak daha fazla önem kazanarak sanata yeni bakış ve penelere açılmıştır.

Şekil 1.2: Claudio Monteverdi

1.1. GELİŞİM SÜRECİ

17. yüzyılın sonlarına doğru operanın sanat formuna ulaştırmada büyük adım atan Sicilyalı Scarlatti, aya ve reçitatif parçaları üzerine farklı oyunlar katmıştır İtalyan ekolünün önemli isimlerinden biri olan Scarlatti yaptığı eserlerle operanın gelişmesindeki rolü yadsınamaz bir durumdur (Altar, 1939).

Sanat her zaman birbirini takip eden ve reformlara uygun yenilikler getiren bir daldır. Bu sanatların içinde bulunduğu toplum ve çağdaki etkileri bestecilere metin yazarlarındaki etkileri görülmektedir. Usta-çırak ilişkisi gibi bakıldığında yetiştirdikleri öğrencilerin operaya etkisi artmıştır. Scarlatti'nin öğrencilerinden biri olan Niccolo Logroscino gibi operaya önemli bir eser bıraktığı "opera buffa" yani komik-opera adlı eseri vermiştir (Altar, 2000).

Opera perdesindeki teatral artık tür bakımından da ayrılmaya başlamıştır. Aynı İtalyan ekolünden gelen Giovanni Pergolesi "opera seria" eserinden hicvi sahne ile buluşturmuştur. İtalya'da tür bakımından farklı eserler ele alınsa dahi aynı sahne altında yan yana gelerek gelişmişlerdir (Altar, 1939).

1.2. AVRUPAYA YAYILIŞI

Operanın gelişme süreci İtalya ile başlarken Avrupa bu İtalyan sanat ekollerinden esinlenerek ülkelerinde geliştirme çabalarına başlamıştır. Kısa zamanda etkilerini tüm Avrupa'da göstermiştir. Opera müziğine ilgi artmış ve Almanya, Fransa, İngiltere gibi ülkeler 21. Yüzyıla kadar eserlerini getirmeye başarmışlardır. Yapılan yeni eserler ve gelişen opera sanatı her dönemin içinde bulunduğu sanat anlayışlarına ayak uydurmaya, evirilmeye devam etmiştir.

Almanya opera müziğine çok emek veren ve önemseyen ülkelerin başında gelmektedir. İtalya'nın opera sanatını ve müziğini öğrenmek için çeşitli sanatçıları İtalya'ya göndermiş ve operanın izlerini kendi ülkelerinde sergilemişlerdir (Kırmızı, 2022). İtalya'ya gidip önemli bestecilerin öğrencilerinde biri olan ve 17. Yüzyılda

orta Avrupa'nın temsilcilerinden biri olan Heinrich Schütz opera sanatını ve müziğini İtalyan getirmiştir. Fakat Schütz orta Avrupa'ya opera müziğini getirmiş olsa bile İtalyanca besteler 18.yüzyılının ortalarına kadar esintilerini devam ettirmiştir. Peri tarafından bestelenip Runuccini tarafından yazılan "Dafne" opera oyununu Almanca bestelenmiş halini sergileyen Schütz, operada müziğindeki Almanya'nın ilk temsilciğini unvanına erişememiştir (Altar, 1939). Alman besteciler yaptıkları eserleri kendi dilinde yazmayı denemeye çalışmışlardır. Fakat İtalyanca olan ana dildeki operanın etkisini aktaramamışlardır. Almanya kendi dilinde bestelediği ilk opera müziğini 1644 yılında "seelewig" adlı eseriyle Staden tarafından yazılmıştır. Bu eser ile almayanda ilk kendi dilinde opera sanat icrasına adım atılmış olmaktadır (Yener, 1992).

Fransa operanın İtalyan etkilerini benimsemeye başlayan bir başka ülke konumundadır. Fransız sanatçılar ve bestekarlar opera sanatını geliştirmeye çok yenilikçi yaklaşımlarla desteklemiştir. Ulusal ve milliyetçi düşüncesiyle operanın kökleşme hareketinde rol almaya üstlenmişlerdir. Opera sanat hareketi İtalya'da başlamasından ilham alınarak Fransa saray kesimine opera oyununu sergilenmesi için davet edilen Luigi nin "orfeo"su 1647 yılında gösterilmiş ve büyük bir ilgi uyandırmıştır (Attepe, 2021). Bu yenilikçi yaklaşımla beraber Fransa'da operayı geliştirme çalışmaları devam etmiştir. İtalyan sanat ekolünden etkilenseler de sanat anlayışı bakımından metinlerde okuma ve tarzları ön plana çıkarmak istemişlerdir (Attepe, 2021).

Fransa opera sanatına büyük ölçüde önem vermeye başladı. Sahnelenen oyunlar ve sanat çalışmaları bağlamında adımlar atıldı. Fransa operanın yükselişinde temsilcisi olarak kabul edilen İtalyan asıllı Jean-Baptiste Lully liderliğinde kurulan opera binası Acomedie Royal de Musique, 1671 yılında sahnelendiği ilk oyun olan "Pomane" eseri ile gösterime sunuldu (Yener, 1992). Attığı atılımlara müziğin, dansın ve balenin bir bütün olarak içinde bulunduğu sanat figürlerini operada göstermiştir. Yazılan bestelerinden bazılarında günümüze kadar ulaşan bestelerinden biri "Alceste" adlı yeni sanatın ilk prodüksiyonu olarak görüldü.

Avrupa'nın diğer ülkelerinden biri olan İngiltere de bu yeni sanatın doğuşuna kayıtsız kalmayarak benimsemeye başlamıştır. İngiltere İtalyan ekolünden farklı olarak müziği ön planda tuttuğu görölmektedir. Ses, ritim, armoni ve çok sesliyi sahneye işleme modern operanın en büyük adımlarıyla aktarmıştır. Modern beste anlayışının sanata dönüştürülmesindeki önemli simi Henry Purcell dir. Purcell Londra doğumlu ve çeşitli müzisyenlerden öğrenenimi tamamlayarak dini törenlerde ve saraylarda müziğini sergilemiştir. Dönemin önemli bestekarlarından Lees, Dryden, William Shakespeare gibi önemli yazarların eserlerine katkı sağlamıştır (Attepe, 2021). Erken yaşta yaşamını yitiren Purcell yaptığı baş yapıları olan “Dido ve Aeneas”, “Dioclesian” ve “Kral Arthur” gibi çok değerli eserlere imza atmıştır.

1.3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE OPERA YAPILARI

Sanatın doğuşu ve gelişmesiyle beraber sergilenen eserler bale salonları, tiyatro, sergi salonlarının seyirciyle buluşmaları yeni mekanlara olanak sağlamıştır. Opera yapıları 16.yy. dan başlayıp 21.yy. a kadar ki süreç içinde Avrupa'dan aşip dünyanın her bölgesine yayılmıştır. Mekanlar, dönemin stil ve tarzlarını kostüm, ışık, aydınlatma, mobilya gibi iç mekânın temel unsurlarını içlerinde barındırarak sahne ile bir bütünlük göstermiştir. Artık sanat sahneyi büyük ve gösterişli yapılara ve kültür merkezlerine ulaştırmıştır. Yapılan sanat binaları ülkelerin değerlerinin bir parçası haline getirmiştir. Sanat mimariye mimari ise daha fazla insana ulaşarak önemini arttırmıştır. 16.yy.dan sonra saray çevresi ve dini törenlerde başlayan opera dinletileri yapılan ve gelişen dünya düzeninde ihtişamlı sanat merkezlerine bırakmıştır. Yeniliğin beraberinde getirdiği değişim ile sana olan ilgi çoğalmıştır. Ünlü mimarlar ortaya koydukları eserlerle sanatı iç kabuktan, estetik ve işlevsellikle dış kabuğa çıkartarak şehrin simgelerinden biri haline getirmiştir. Modern binalar sanayi devrimleri, gelişen teknoloji ilerlemeleri ve her geçen gün gelişen estetik

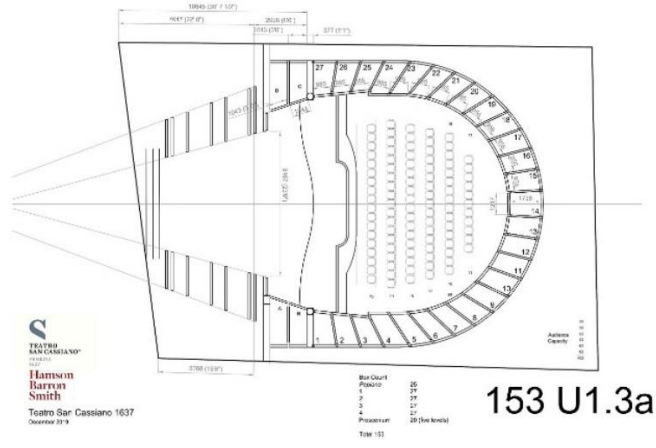
mimariyi ortaya çıkarmıştır. Yapılan binalar her geçen yüzyılda birbirlerinde esintileri göstermiştir. Dünyada tasarım ve sanat için üretildiği yapılardan günümüze kadar ulaşmamış ve korumuş yapılar grlmektedir. Savaşlar döneminde şehrin kimlikleri haline gelen ve şehrin kültürünü yansıttığı yapılar zarar görmesi karşın tekrar müdahale edilerek korunmayı başarabilmiş örnekleri vardır. Mimari, sanatın ilerlemesi ve ilgi görmesindeki rolü büyük önem taşımaktadır.

1.3.1. İlk Opera Binası

İtalya'nın köklü ailelerinden biri olan Venedikli Tron ailesi tarafından yaptırılan bu yapı 1637 yılında açılmıştır. Dünyadaki ilk opera binası olarak kabul gören bu yapı geniş kitlelere ve kamu içindeki insanlara ulaşacağı bir opera binası olarak ortaya kmıştır. Opera binası ilk olarak 1580 yılında Tron tiyatrosu olarak açılan ve dönemin şartlarına uygun olma konusunda endişeler yaratmış ve konsey tarafından güvenlik, sağamlık açısında gerekçe gösterilerek 1585 yılında kapatılmıştır. Bazı kaynaklara göre 1607 yılında tekrar açıldığı söylenmektedir. 1629 ve 1633 yıllarında oluşan yangın sebebiyle tiyatro yok olur. Tron ailesi sanata olan inançları ve niyetlerini tekrar gündeme getirerek 1637 yılında şehre “yeniden doğuş” anlamını taşıyan söylemlerle oluşturuldu söylenmektedir (URL-1, 2022).

Şekil 1.3: Teatro San Cassiano

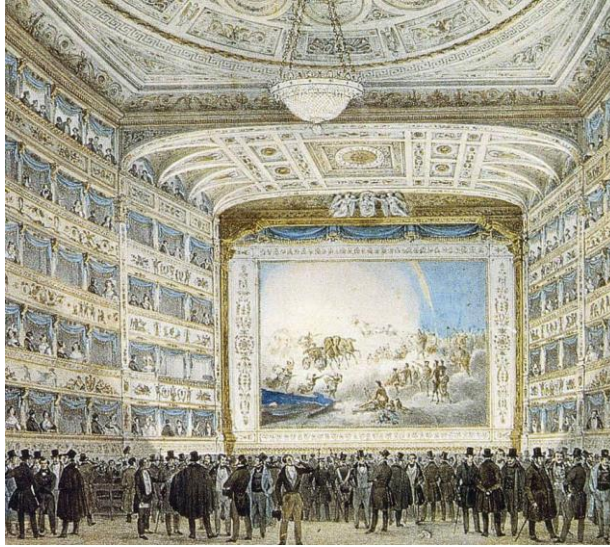
Şekil 1.4: Teatro San Cassiano

Dört kattan oluşan bu opera yapısı toplamda 153 kutu odacık olduğu belirtilmektedir. Yapısal özellikleri bakımından kaynak bilgiye 1765 ve önce olarak ulaşılamamaktadır. Binanın yapılan ölçümleri ve yeni tasarım sürecinin başındaki isim Mimar Francesco Bognolodur. Yaptığı ölçümler ve değerlendirmeler ile verileri ortaya çıkarmıştır. Yangınlar, kapanmalar ve her yüzyıldaki değişimler söz konusu

olduğu görülmektedir. Kabul görülen son sahnelenme is 1798 yılında sahneye çıkmıştır.1812 yılında tasarlanan bu yapı yerini yeni inşaa edilecek evler için yıkım kararı çıkarılmış ve bahçe haline dönüştürülmüştür (URL-1, 2022).

1.3.2. Fenice Tiyatrosu

Fenice tiyatrosu satın alınan bir arazi üzerine inşa edilmiştir. 1792 yılında açılan tasarımında zarif, uyum, estetik ve sağlamlığı ön planda tutulan bir eser ortaya çıkarılmıştır. Yapılan tasarım çalışmaları titizlikle yürütülmüş ve hayranlık uyandırmayı amaçlamışlardır. Yapının tavanında gökyüzünün gerçekçi görüntüsüne ulaşmayı başarmışlardır. Tasarım ve şöhretin etkilenen Napolyon yapının ihtişamlı görüntüsünü görmek ve opera dinletisine katılmak için ziyarette bulunmuştur. Napolyon'un yükseliş dönemine uygun uygun üslupla düzenlemeler yapılmıştır (URL-2, 2019).

Şekil 1.5: La Fenice Tiyatrosu

Fenice tiyatrosu yangınlara maruz kalan tiyatrolara arasında yerini almıştır. 1836 yılında tekrar restorasyon ile sanat eseri haline dönüştürülmüştür. Neoklasik dönemden esintiler yapı içinde görülmektedir. Yüzyıllar boyunca dönemin şartlarına göre Barok ve Rokoko tarzı yapıya uygun düzenlenmiştir.

Şekil 1.6: Fenice tiyatrosu Barok ve Rokoko stilleri

1996 yılında çıkann büyük yangın ile bütün dünyada yankı uyandırmış ve endişe verici olmuştur. 2003 Yılında tekrar inşaa çalışmalarına başlanarak günümüze kadar değerini korumaya ve sanatı yankılarını tüm dünyaya duyurmaya devam etmektedir (URL-2, 2019).

Şekil 1.7: Fenice tiyatrosu 1996 Restorasyon çalışmaları

1.3.3. La Scala Milano Tiyatrosu

Avusturya imparatoriçesi olan Maria Theresa tarafından telkinler ve himayeleriyle 1776 yılında açılan ünlü opera binalarından birisidir. Yangın ile yok olan kilise arazisi üzerine kurulan bu yapı adını bulunduğu arazi içerisindeki

kiliseden almaktadır (URL-3, 2010). Tasarım çalışmaları yapılan binanın görkemli oluşu ve İtalya'daki en büyük sahne yüksekliğine sahipliği ile ön plana çıkmaktadır. Yapımında sanata olan saygıyı gösterilmesinde zemin bölümlerinde oturma elemanlarının konulmaması hedeflenmiştir. Büyük ilgi uyandıran yapıda zaman içindeki değişimler görülmüştür. Yapı iç mekanlarını aydınlatan kandiller gaz lambalarına, gaz lambaları ise elektriğe dönüşmesiyle evrimini gerçekleştirmiştir (URL-4, 2010).

Şekil 1.8:19. yy La Scala Milano

Bir çok opera sahnesine ve operetlere ev sahipliği yapan bu yapıt 1943 yılında tüm dünyanın etkisi altına aldığı ikinci dünya savaşı sırasında hasar görmüş ve 1946 da onarma süreci başlamıştır. Açılış konseri ile beraber büyük bir ses getirerek hafızalardan silinmeyecek sahne performansı ile dönmüştür. Günümüzde halen seyircilerle buluşarak dönemin büyüsunü yansıtmaya devam etmektedir.

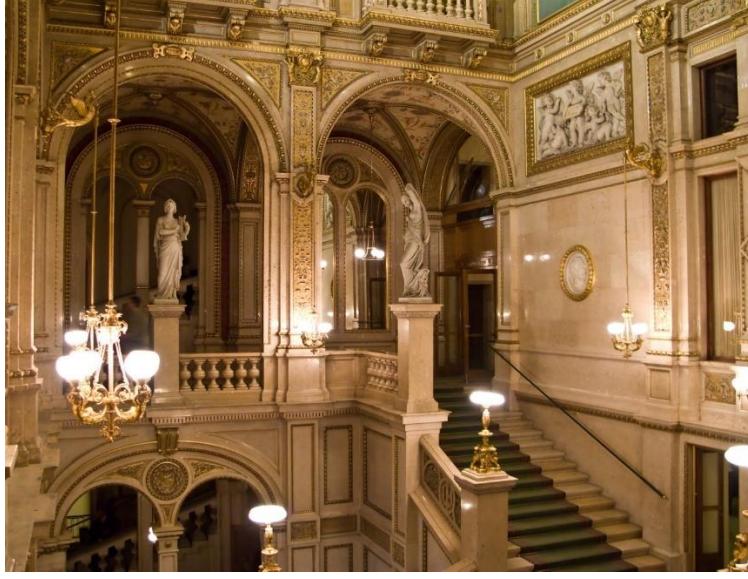
Şekil 1.9: La Scala Milano İç Mekan Görüntüsü

1.3.4. Viyana Devlet Operası

Operanın İtalya’da başlayan serüveni bütün Avrupa’da hissedilmemeye devam ettiği dönemde sanata olan büyük ilgi Avusturya tarafından büyük destek verilmiştir. Ünlü besteciler ve sanat insanlarının içinde barındıran operaya ışık tutma adına gelişmeler boy göstermiştir. Viyana devlet opera binası 1831 yılında inşaata başlayarak barok döneminin esintilerini gösteren güçlü bir yapıt koymayı amaçlamıştır. 1869 yılında kapılarını izleyicilere açmıştır. Saray çevresi dışında halka arz edilene bu yapıt dünyanın en önemli opera binalarından biri haline gelmiştir (URL-5, 2019).

Şekil 1.10: Viyana Devlet Opera binası Dış mekan görünümü

Şekil 1.11: Viyana Devlet Opera binası ana Merdivenler

Ünlü mimar Josef Hlavka tarafından tasarımı yapılan ve Neo-Rönesans stilini yapıya uygulamasıyla opera sanatına katkı göstermiştir. Binanın yapım maliyeti ve işçilik açısından titizlikle yürütülmüştür. Yapının içinde kullanılan malzemeler taş ve kaideler Avusturya mimari anlayışına farklı bir bakış açısı getirmiştir (URL-6, 2019).

Şekil 1.12: Viyana Devlet Opera binası Opera salonu protokol locaları

İkinci dünya savaşı ile binanın büyük bölümü tahrip edilerek kullanılamaz hale gelmiştir. Yapılan durum tespitleri sonucunda binanın yeniden inşası ya da yenileme çalışmaların yapılması teklifini yeniden bulunduğu bölge üzerine yapılarak günümüze kadar ulaşmıştır. İhtişamlı bir eser olarak opera çalışmaları ve opera sanat hayatını aydınlatmaya devam ettirmektedir (URL-6, 2019).

1.3.5. Paris Charles Garnier Operası

Charles Garnier opera binası 1875 yılında tamamlanarak ülkenin en önemli simgesi haline gelmiştir. Opera sanatının kültürel bir değer olmasının yanı sıra bulunduğu konum bakımından Paris halkının buluşma yeri ve ortak noktası konumundadır (Yetim, 2021). Yapılan bu bina sadece operanın sergilenmesinden farklı olarak sanatın her dalına ev sahipliği yapmıştır.

Şekil 1.13: Charles Garnier Opera Binası Dış Cephe Görünümü

Barok tarzından faydalanarak tasarımı yapılan binada Charles Rohault ve Fleury binanın yeri ve merkezi bölgede olmasına titizlik göstermiştir. Savaşların olduğu dönemler dolayısıyla tarih boyunca yapılan binaların zara görmesi gibi durumlardan Charles Garnier de maruz kalmıştır. Fransız- Prusya savaşı doğrultusunda yapımına ara verilen bu görkemli yapı 18875 yılında hizmete açılmıştır. Sanat şehri olarak nitelendirilen Paris'in en önemli figürü olan bu yapı kültürel anlamda değer kazanmıştır (Yetim, 2021).

Şekil 1.14: Charles Garnier Opera Binası Merdiven Alanı

Binanın tasarımında kullanılan malzemeler dönemin tarzına uygun biçimde oluşturulmuştur. Akustik ve salonlardaki kullanılan kumaş, renk ve altın yaldızlı alın tasarımları ve bölmeleriyle etkili bir temsil ortaya koymuştur. Bina sanat merkezi olarak kullanımında bale gösterimi, fuaye ve sergi alanı gibi sosyal aktivitelere ev sahipliği yaparak 21.yüzyılın en önemli eserlerinden biri olarak işlevine devam etmektedir.

Şekil 1.15: Charles Garnier Opera Sahne ve İç Mekan görseli

1.3.6. Kopenhag Opera Binası

16.Yüzyılda başlayan sanat akımları ve mimari özellikler bakımından her yüzyılda farklılık gösteren anlayış 2000'lere gelindiğinde yeni modern ve Fütüristik yaklaşımlara bırakmıştır. Uygulanan yapılarda geçmişten mimari esintiler görülse de yenilikçi yaklaşımlarla sanatı birleştirmişlerdir. Yeni oluşan tasarım binalarda sosyal ve kültürel gelişim opera binalarının da değişip konsept bir yapılara dönüştürmüştür.

Buna örnek olarak yapım aşaması 4 yılda tamamlanan (2000-2004) yılları arasında yüksek maliyetlerle inşa edilen Kopenhag Opera binası, dönemin en büyük bütçe ile yapılan opera binası olarak adlandırılmaktadır (Yetim, 2019).

Şekil 1.16: Kopenhag Opera Binası Dış Cephe Görünümü

Danimarka'nın kültürel anlamda ev sahipliği yaptığı sanat merkezinde sanat, başka bir evrim sürecine girmiştir. Charles Garnier opera binasında olduğu gibi merkezi bir konumda bulunmaktadır. Liman bölgesinde bulunan bu yapı insanların etkileşim halinde oldukları bölgelerdir. Yapının genel özelliklerine bakıldığında birçok etkinlik ve aktiviteler bina içinde bulunmaktadır. Fuaye alanları, sergiler, restoran kısımlarıyla bütünleşmiş bir eser olduğu görülmektedir. İnsanların sadece dinleti veya gösteri alanı dışında vakit geçirebilecekleri bir alan olarak çözümlenmiştir.

Şekil 1.17: Kopenhag Opera Binası İç Mekan Görünümü

Operanın sahnelendiği alanlarda 20.yüzyıla kadar yapılan seyirci izleme bölümlerindeki farklılık bu binada boy göstermiştir. Salyangoz kabuğunu andıran akustik çözümler ve estetiğin uyumu içerisinde insanlara sunulmuştur.16.yy. da kandillerle sergilenen iç mekanlardan 20.yy. da büyük sahne aydınlatmalarına bırakmıştır. Sadece sahne performansları ve gösterileriyle değil yapı olarak sanata merkezi bir alan olmaya imza atmışlardır.

1.3.7. Sdney Opera Binası

Sdney opera binası 20.yüzyıla gelindiğinde tasarım özgünlüğü ve modernist yaklaşımların en önemli eserlerden biridir. Tasarımda ihtişam ve zarafeti birleştiren bir modern anlayış görülmektedir. Konumu bakımından liman bölgesindedir. Ünlü mimar Jorn Utzon tarafından tasarımı yapılmıştır. Yapılan eseri dönemin ünlü mimar ve mühendislerinden büyük takdir kazanmıştır. Sydney opera binasının tasarımı için ödüllü mimar Frank Grey şöyle ifade etmiştir; *“Jorn Utzon, zamanın çok ötesinde, mevcut teknolojinin çok ötesinden bir bina yaptı...”* şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir (URL-7, 2007).

Şekil 1.18 Sydney Opera Binası Dış Cephe Görünümü

Kamusal ve kültürel alanda yaptığı bu eserle Avustralya'nın imajı ve dünyaya tanıtılmasında büyük bir rol oynamıştır. Muhteşem mimari teknikleri içinde barındırdığı 5 adet tiyatro salonu, restoranlar ve barları ile UNESCO kültür mirası koruma listesinin başında gelmektedir. (URL-7, 2007).

Şekil 1.19 Sdney Opera Binası Opera Salon İç Görünüm

İKİNCİ BÖLÜM

2. OSMANLI DÖNEMİ OPERA

Osmanlı döneminde kültürel açıdan var olan zanaat ve sanat anlayışında devamlılığı sürdürülmüştür. Geleneksel anlayış, kültürün bir parçası olarak görülmüştür. Değişen toplumlar ve yeni sanat etkileşimleri adımlarında yansımalar Osmanlı döneminde de etkisini göstermiştir. Müzikal anlamda saraylardan sanat müziği icra edilmiştir. Osmanlı müziği o demende padişah olan v onun sanata yaklaşımlarını vesilesiyle oluşmaktaydı. Sanata ve zanaata önem veren padişahlar, kültürel açıdan yeniliklere açık olduğu görülmektedir. Dünyadaki değişimler evrensel müziğin etkileri, sanat anlamında yankılarını hissettirmiştir. İtalya'da başlatılan opera sanatın ile tanışmalar bu yankılar boy göstermeye başladığı anlarda oluşmuştur. Yapılan dinletiler ve yeniliklerle opera sanatı benimsenmeye başlamıştır.

Osmanlıda bazı kaynaklara göre batı müziği ile ilk temaslar Kanuni Sultan Süleyman dönemi ile görülmektedir (Kosal, 2001). O dönemde yapılan müzik sanat anlayışının askeri ve halkın duygusal anlamda etkileneceği düşüncesi ile girişimlere engel olunmuştur (Kosal, 2001). Saraylarda batı müziği ile yapılan gösteriler ve davetler düzenlenmiştir. Fakat toplum açısından büyük bir sanat hareketine yönelim oluşmamıştır. Padişahlar dönemi boyunca sanata olan bakışları kültürel anlamda geleneklere uymağı gerekçesi ile geri gönderilmiştir.

Sultan III. Murad'a İngiltere Kraliçesi tarafından hediye edilen org, Osmanlı devlet erkanına sırtını dönerek sanat icra edilemeyeceği gerekçesi ile sadece padişah huzurunda çıkarılması kabul edilmiştir (Kosal, 2001). Osmanlı dönemindeki resmi adımlar ve ilk denemeler II. Ahmet tarafından yapılır. II. Ahmet buyruklarıyla, Paris'e gönderilen Yirmisekiz Mehmet Çelebi, yazdığı sefaretnamesi ile opera sanatının tüm detaylarını ve kültürünü kâğıda dökmüştür.

Opera temsilinin ilk sergilendiği dönem 1797 yılında padişah III. Selim döneminde Topkapı sarayında gerçekleştirilen bir opera temsilidir. Osmanlıdaki ilk temsil olarak kabul görölmektedir (Sevengil, 1969). Avrupa'yla ilk temaslar bu sanatlar sayesinde gelişmiştir. Sanat ve gelişim ile açılan eğlence mekanları, oteller ve lokantalar gibi sosyal faaliyet alanları artmıştır. Ticaretin gelişmesi, sanatın yönelim anlayışının değişim süreci bütün Osmanlıya yayılmıştır.

2.1. BATILILAŞMA ETKİSİ VE GELİŞİM SÜRECİ

Osmanlı 19.yyda yaptığı reform hareketleri ve düzenlemelerin yaşandığı en yoğun dönem olduğu düşünölmektedir. Osmanlı artık geleneksellikten yenilikçiliğe doğru batılılaşma hareketi görölmüştür. Osmanlı Saraylarındaki batı etkilerini ve müziğe olan ilk temaslar dönemin padişahı III. Selim tarafından gerçekleşmiştir (Kılıç, 2019). III. Selim dönemin askeri ve siyasi alandaki reform hareketleri sanata da yansımıştır. Dönemin Musiki açıdan gelişmeleriyle önemi, yeni çağın dönemini yansıtmıştır (Ortaylı, 2007).

III. Selim batı müziğine karşı duyulan ilgiyle politik, kültürel ve sosyal açıdan değişimler göstermiştir (özcengiz, 2006). Avrupa'da gelişen temsiller ve açılan tiyatro binası ile Osmanlı döneminde sahnelenmiştir. İtalyan asıllı Geatano mele dönemin padişahı III. Selim'den gerekli izinleri alarak tiyatro binası yaptırmıştır ve sanatın farklı türlerini bu sahnede sergilemiştir (Sevengil, 1969). Yapılan sanat hareketinde, kendinden sonra gelecek olan padişahlara ilham olmuştur.

II. Mahmut döneminde yenilikler ve reform hareketleri oldukça fazladır. Askeri ve siyasi açıdan ilk başlangıç olarak görölmektedir. Yeniçeri ocağının kapatılması geleneksellik anlayışından sıyrılıp modern bir dönem sürecinde batılı rol oluşturmanın başlangıcıdır (Öztuna, 2006).

II. Mahmut sanata büyük ilgi ve merakı olan başka bir padişaktır. Bu ilgi merakı ile yenilikler yapmıştır. Saray ve çevresine müziği iletmeye çalışmıştır. Osmanlı savaş geleneği ve askeri bandosu olarak görülen Mehteranı kaldırmış ve onun yerine Muzika-i Humayün'ü kurmuştur (Kılıç, 2019). II. Mahmut bu müzik cemiyetinin başına orkestra şefi olarak başarılı müzisyen olan İtalyan (Giuseppe Donizetti) paşayı görevlendirmiştir (Gazmihal, 1955). İlk saray orkestrası ve şefi ile Donizetti Paşa 28 yıl boyunca emek vermiştir (Altar, 2000). Osmanlı döneminin batılılaşma etkisindeki bu gelişmeler Osmanlının, en çağdaş halini ortaya koymuştur.

2.2. İLK SAHNE OYUNU

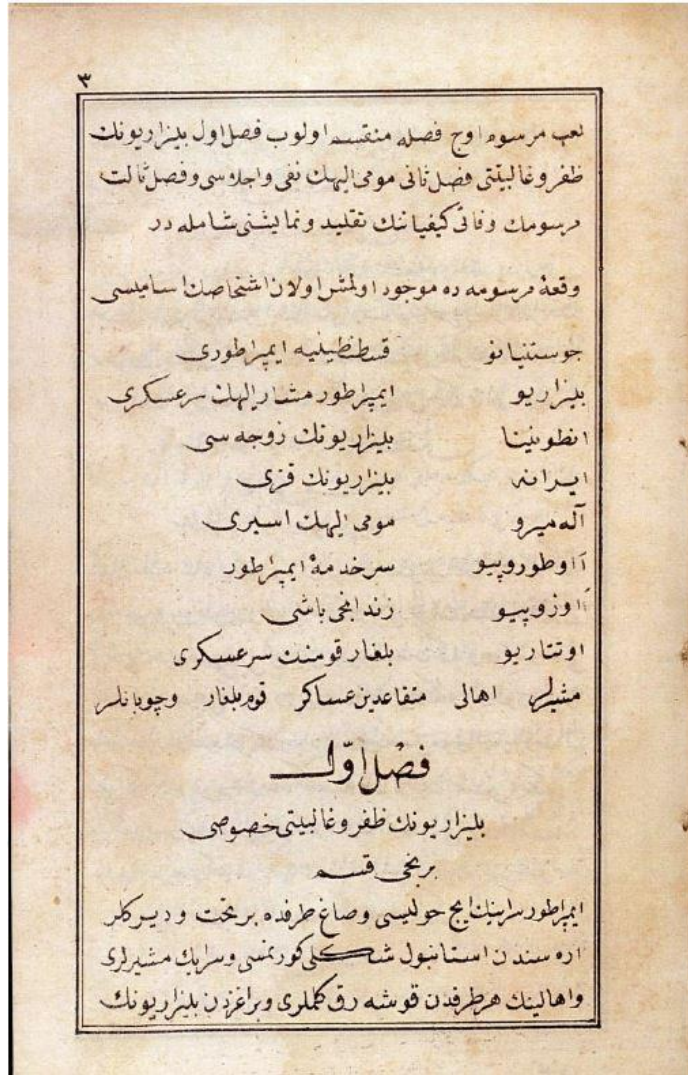
19.yüzyılda sansa adına gelişmeler büyük ölçüde yoğunlaştırılmıştır. Kültürel ve sosyal anlamda yeniliğe uyum sağladığı görülmektedir. Alınan izinler ve müzik adına yapılması planlanan faaliyetler, Avrupa sanata anlayışı ile tamamen benimsenmiştir. Modernleşme ve gelişim politikaları ile sanatın önemi arttırılmıştır.

Osmanlıda geleneklerinde askerî açıdan bandonun önemi büyüktür. Kültür değerinin izlerini taşıyan bu bando 'da Avrupa müziğinin etkisini 19.yy'a geldiğinde görmek mümkündür. Format ve geleneklere bağlı kalınarak Avrupa müziği Osmanlıya entegrasi sağlanmıştır (Aracı, 2006). II. Mahmut döneminde siyasi düşünceler ve atılımlar sosyo-kültürel yapıyı dönüşüm sürecine götürmüştür (Alimdar, 2016). Değişim ilk olarak İstanbul ve İzmir bölgelerinde görülerek, müzik yankılanmaya başlamıştır.

İlk örneklerine bakıldığında Bosco tiyatrosu ve Naum tiyatroları 19.yyda ilk teslimin yapıldığı yerlerdir. Bosco tiyatrosu Tanzimat döneminden sonra açılan ilk tiyatrodur. Tiyatronun adını taşıyan İtalyan asıllı Boscodur. Bosco tiyatrosunda sınıf ayrımı görülmeksizin halk tarafından izlenebilen oyunlar sergilemişlerdir. Avrupa'dan gelen çeşitli sanatçılar ile ilk temsiller oynanmaya başlamıştır (Ertekin, 2007). Oynanan oyunların İtalyanca olması halk tarafından anlaşılammıştır.

Sergilenen oyunların Türkçe çevirileri yapılmıştır. Türkçeye dönüştürülen eseler kitap halinde basılmıştır. İlk Türk çevirisi olan eser Donizetti paşanın “Belisarro” operasıdır (Özcengiz, 2006).

Operanın, Osmanlıda gelişmesiyle kendi dilinde yazılmaya başlanmasına ilişkin girişimler yapılmıştır. İlk Türkçe librettoyu şair Abdül Hamid’in babası henüz tıp öğrencisiyken yazdığı “İbrahim Gülşeni ve İbrahim Paşa’nın Hikayesi”dir. Bu Osmanlı dönemi tarihinde yazılan ilk opera denemesi olarak nitelendirilmiştir (Altar, 2000). Opera artık Osmanlı’nın hem kültür hem de siyasi adımlarında devletler arası ilişkilerinde bir öneme sahip olmuştur.

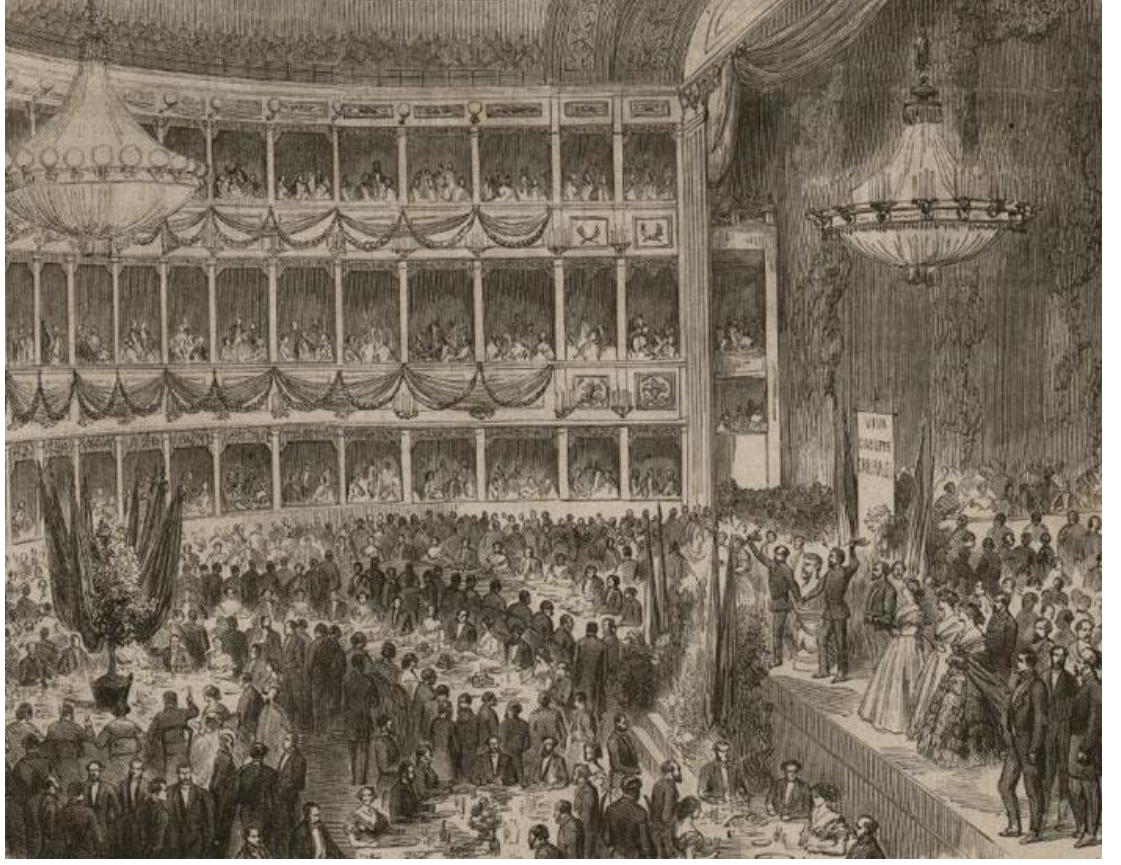

Şekil 2.1 Bosco ‘nun Belisario operası için bastırıldığı kitapçığın 3. Sayfası

2.3. NAUM TİYATROSU

Bosco tiyatrosu dönemi boyunca çeşitli sahnelenen oyunlar olmasına karşın ekonomik açıdan temsiller artık yapılamaz. Pera’da yapılan bu ünlü tiyatro Halepli bir Katolik olan Mihail Naum efendiye devredilir. Naum tiyatrosu, sahnelendiği ve dönemi boyunca yazıldığı oyunlarca 25 yıllık bir süreç devam etmiştir (Arslan, 2019). Tanzimat yıllarındaki Ceride-i Havadis gazetesinde belirli bir süre boyunca yapılan tiyatro ile bilgi paylaşılmamaktadır. Geçirdiği süre içerisindeki tiyatro yazısı 209 sayılı baskıda anlatmıştır.

Ahmet Refik Sevensil, “Opera sanatı ile ilk temaslarımız” adlı kitabında gazetenin yazısını şu şekilde sadeleştirerek anlatmıştır; *“Avrupa ve Amerika devletlerinin hepsinde ahaliye ve eğlence olmak üzere tiyatrolar bulunup bunların düzenlenmesine ve masraflarına devletler tarafından çokça yardım edilir. Birkaç yıldan beri Galata’da dahil yardım görmüş, korunmuş yabancı milletten bir tiyatrocunun bir tiyatro düzenleyerek kış mevsimlerinde bir eğlence çıkarmıştı: geçen kış bu yabancı devlet tebaası tiyatrocunun bazı sebeplerle işini yürütemediğinden tiyatro elinden gitmiştir. Tiyatro Osmanlı tebaasından fen ve marifet sahibi Tütüncüoğlu Mihail Naum isimli Hristiyan’ın eline geçmiştir. Bu adam, çokça para harcayarak tiyatrosunun bir ala tamir ettirmiştir, Avrupa’dan da pek rabitalı, baştan başa usta oyuncular getirmiştir: geçen pazartesi gecesi de oyuna başlamıştır. Bu eskiden daha güzel olmuştur: zira böyle şeyleri devletin tebaası dahi yapıp para kazanmalıdır, çünkü böyle giderek çok kimselere istek gelir, türlü türlü sanatlar tutmaya çalışırlar. Bu tiyatroda icra olunan oyunların usulü ve hareketleri sırasındaki musiki nağmeleri hep Avrupa tarzındadır. Bir kimse bunlara alışmaya başlarsa pek fazla zevk bulacağı meydandadır. Kullanılan dil İtalyanca olduğundan gelip tiyatroyu şerefli kimseler bu dili anlamadıkları ve oyun başlangıç ve hakikatini öğrenemedikleri için anlaşılabilir zevk alınması maksadı ile kısaltarak anlatmaya çalışıyordu”*. Bu vesile ile Opera perdesinin gelişimi için çabalayan Naum tiyatrosu tarihte, yeni bir adımı üstlenmiş görülmekteydi.

Şekil 2.2 Naum tiyatrosu

Naum tiyatrosunda oynan ilk temsil 1844 yılında Donizettinin “Lucrezia Borgia” operasıdır (Sevengil, 1969). Ardından 1845 yılında sahnelenen “Sevil Berberi” adlı opera oyunu ikinci eser olarak görülmektedir. 1845 yılının sonlarına doğru ise Donizettinin “Parisina” adlı eseri sahnelenmiştir (Sevengil, 1969). Tarih boyunca yangınları tiyatro sahnelerine verdiği zararlar görülmektedir. 1846 yılında çıkan yangın sebebiyle Naum tiyatrosu büyük bir zara görmüştür. O dönemde padişahın destekleri ile daha iyi bir yapı ortaya koyulmuştur. Hem siyasi açıdan düşünüldüğünde yabancıların elçilikleri ile arayı iyi tutmak adına hem de saltanatın yüceliğini göstermek adına girişimler yapılmıştır (Sevengil, 1969).

1848 yılından tamamlanarak tekrar sahnesi açılan yapıda ilk oyun “Macbeth” operasıdır. Padişahın habersiz bir şekilde tiyatroyu ziyaret etmesi ile ertesi gün padişaha dilekçe yazılara teşekkürlerini ve yapım süreci boyunca yaptığı yardımlar ile müteşekkird olduklarından bahsedilmektedir (Umur, 1987). Naum tiyatrosu 25 yıllık dönemi boyunca pek çok sahne ve oyunlara ev sahipliği yapmıştır. 1870 yılında tekrar çıkan büyük yangın ile tamamen yanarak bir daha yapılamamıştır. Yaşanan felaketten sonra Naum tiyatrosu yerini Hırısındaki Efendi adındaki kişi olarak “Çin ve Japon” pazarı olarak değiştirilerek arsaya yeni yapı inşa etme çalışmalarına başlamıştır (Sevengil, 1969). Günümüzde İstiklal caddesi üzerinde bulunan konumu ve Çiçek pasajı isimle faaliyet göstermektedir.

Şekil 2.3 Günümüzde halen kullanılan eski Naum tiyatrosunun şimdiki görüntüsü (çiçek pasajı)

2.4. CUMHURİYET DÖNEMİ OPERA

Cumhuriyet döneminde opera sanatı gelişme sürecine devam etmiştir. 16.yy'da Osmanlıya gelen ve dönem içinde batılılaşma hareketi gösteren bu sanat dalı Cumhuriyetin kurulması ve modernleşme hareketleriyle farklı bir boyut kazanmıştır. Modernizm etkilerini ve tek uluslu bir devlet olma politikaları ile doğrudan yenileşmeyi hedeflemiştir (Özkişi, 2007). Çağdaşlaşma hareketinde müzik kültürünün etkileri olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından önce yurtdışından gelen yabancı sanatçılar ve sahne oyuncularını il temsiller devam etmiş, sanat bütünüyle yayılmaya başlamıştır. Avrupa'da eğitim almış ve ülkesine hizmet veren sanatçılar ile bu çok sesli müzik anlayışı ivme kazanmıştır.

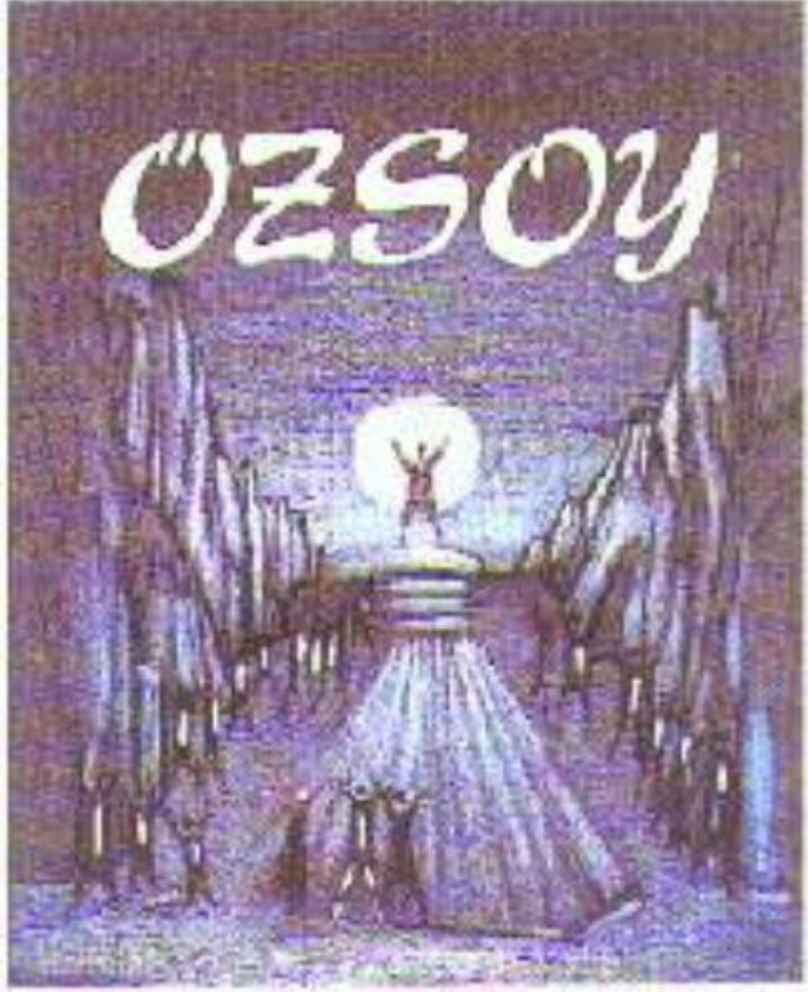
Cumhuriyet döneminde opera ile temasların önemli isimlerinden biri olan Ziya Gökalp görüşlerini ve düşüncelerini Atatürk'e iletmıştır. Atatürk opera sanatına, ülke kültürünün evrilme süreci açısından çok önem vermiştir (Yener, 1958). Atatürk'ün isteği üzerine Avrupa'ya giden ve gelen sanatçılar İstanbul'da Darül Elhan ve Ankara'da musiki muallim mektebini kurarak, eğitim ve operayı geliştirmeye yönelik çalışmalar başlatmıştır (Özaydın, 2017).

2.4.1. Cumhuriyet Dönemi Operanın Gelişim Süreci

Cumhuriyetinin ilanından sonra 1924 yılında Cumhurbaşkanlığı senfoni orkestrası kurulmuştur. Çok sesli müzik anlayışının hâkim olduğu bu orkestrada tiyatro ve bale gibi gösteri sanatları da yerini bulmuştur. İlk olarak operanın gerçek çalışmaları ise 1940 yılında devlet opera bölümü kurulmasıyla başlamıştır (Meydan, 1970).

Mustafa kemal Atatürk hayatı boyunca düşünceleri, fikirleri ve görüşleriyle yenilikçi olmayı hedeflemiştir. Yaptığı devrimlerin yanı sıra ülkenin kültürel anlamda gelişmesini ve modern toplumları oluşturmak adına, müzik alanında

isteklerini söylemiştir. Atatürk sanatçılardan Cumhuriyetin kuruluşu, Türklüğün hikâyesini ve devrimlerini anlatan operalar bestelenmesini istemiştir. Buna göre dönemin sanatçılarından Adnan Saygın “Özsoy” ve “Taşbebek” operasını Necil Kazım Akses

Şekil 2.4 Adnan Saygun “Özsoy” operası afiş

İse “Bay Önder” operasını besteleyerek Atatürk’ün isteğini yerine getirmişlerdir (Özcengiz, 2006). Kurulan Cumhuriyet tarihine müzik adına besteler yapan ve opera sanatını Atatürk isteği üzerine Ahmet Adnan Saygun’un bestelediği “Özsoy” operasıdır (Özcengiz, 2006).

Özsoy operasını bestelenmesinden Atatürk'ün büyük rolü olmuştur. Bir ülkenin kültürünü yansıtmada bir örnek teşkil edecek eser olmuştur (Refiğ, 2014). Türklük kavramının doğuşu ve yükselişini anlatan bu eser medeniyeti anlatmıştır. Cumhuriyet dönemi sanatçıları olarak çokça eserler ortaya konulmuştur. Opera türünde Cemal reşit rey ilk örneklerini oluşturmuştur. Önemli bestelerinden bazıları “Zeybek”, “Çelebi”, “Köyde Bir Facia” gibi eserleri operanın ilk Cumhuriyet adımlarını göstermiştir.

Öz Soy
Bis Perdedeki Efeme
Söz: Münir Hayri Eşeli
A. Adnan Saygun op. 9
Lento (d. = 56-58)
piano
f

Şekil 2.5 Adnan Saygun “Özsoy” operası giriş

TAŞ BEBEK
1. Perdecik Opera A. Adnan Saygun

Allegramente (♩ = 120)

Perde

Perde

Perde açıldığında Sahne de deher yoktur. Bir ay sonra Kalebek Kızlar bir aşiş pabucun çakarak ve parki roşlyerel Sahneye girerler. Fakat bir Arıyer cüce vardır.

Şekil 2.6 Adnan Saygun “Taş Bebek” operası giriş

2.4.2. Cumhuriyet Dönemi Opera Yapıları

Cumhuriyet döneminin kültür ve sanat anlayışı gelişerek sanatı sahneleyecek mekanlar yaratılmıştır. Sadece opera oyunlarının sergilenmesi değil aynı zamanda sanatın farklı dallarına da hizmet eden yapılar inşa edilmiştir. Osmanlı döneminden günümüze kadar gelen süreç içerisinde bu yaklaşımlar geleceğe ışık ve ilham olma anlamında büyük önem taşır. Cumhuriyet dönemi ile yayılan sanatı sergilemek adına oluşturulan planlar ile yeni opera binaları yapılmıştır. Bunun ilk örnekleri büyük şehirlerde yapılmıştır.

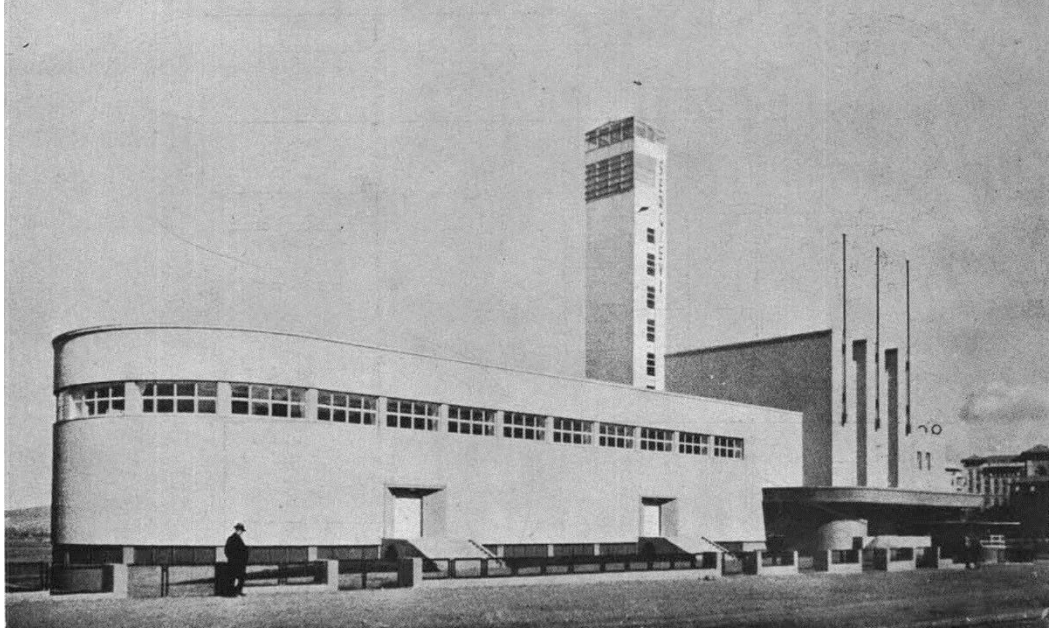
2.4.3. Ankara Opera Binası

Tanzimat dönemi ile başlayan batılılaşma hareketleri Cumhuriyet dönemi ve sonrasına yansımıştır. Türk toplumunun düşünce ve yapabileceklerine inanı tam olan Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin batılılaşmasına çok önem vermiştir. Opera da bu gelişim hareketlerinin önderi konumundaydı. Ankara'da planlı bir şekilde değişime gitmeyi, modern yapılar ve kültürel faaliyetlerin oluşmasını istemekteydi. 1. Dünya savaşın çıkan ve ekonomik anlamda iyileşmeye çalışan Türkiye Cumhuriyeti sadece siyasi anlamda değil kültürel anlamda da gelişme göstermeliydi. Kent içinde yaşam alanları planlı bir şekilde yapılması, park ve bahçeleri oteller ve restoranlar gibi değişimlere ayak uydurmak adına adımlar atıldı. Müze ve sergiievleri de bunlardan biriydi. Ankara'da açılan sergievi modern mimarlık, dönemin teknolojik durumu, binanın yapısal özellikleri ve biçimine uygun bir şekilde oluşturulmuştu (Bozdoğan, 2002).

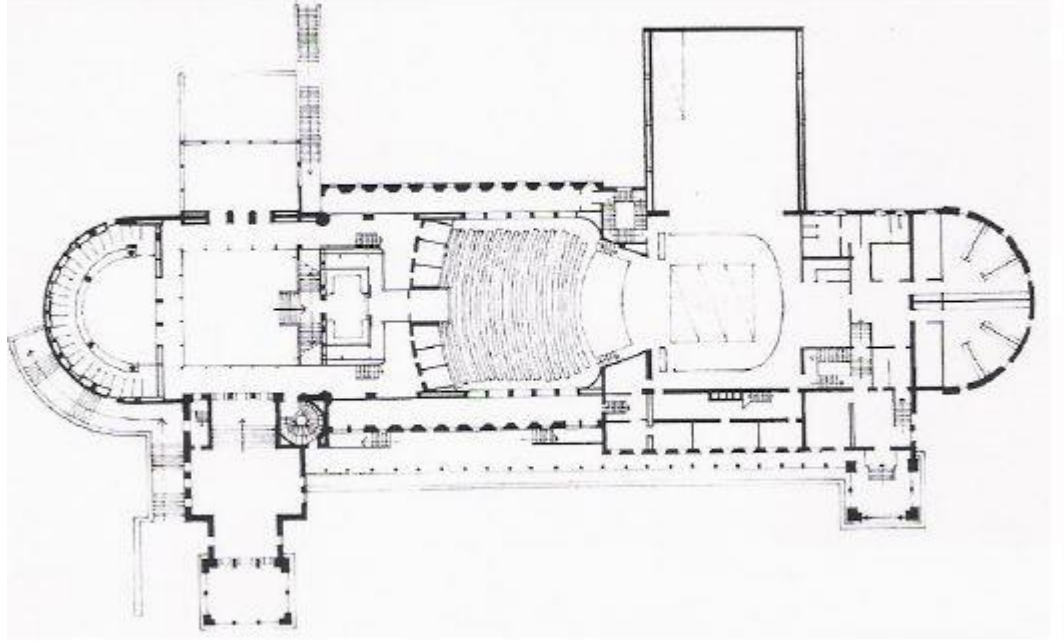
Şekil 2.7 Ankara Sergi Evi Eski Hali

Ankara sergievinin mimari Şevki Balmumcu, ulusun yükselişini yansıtacak bir eser koyduğu görülmektedir. Dünyaca ünlü sergiler bu binada sergilendi ve 1930'dan 1940'lara kadar bu süreç devam etmiştir. Fakat Ankara'nın opera binasını karıştılamamaktaydı. Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü Paşa bu batılılaşmayı devam ettirmek istemiştir. Ankara'ya yapılması istenen opera binası halen yapılamamı durumunu İsmet Paşaya ileten dönemin ünlü besteci ve sanatçıları, opera ihtiyacı adına adımlar atılmasını söylemişlerdir. İsmet paşa dönemin maliye bakanı olan Nurullah Esat Sümer'e opera binasını yapılmasını konusunda bütçe ayılmasını talep etmiştir. Maliye bakanı Sümer ise olumsuz cevap vermeye çalışmış olsa da ismet paşa ısrarlarına engel olamamıştır (Kahramankaptan, 2008).

Şekil 2.8 Ankara Sergi Evi Eski Hali

Mali açıdan problemler yaşayan bakanlık mevcut binanı opera binasına değiştirmenin daha az maliyetli ve daha az zahmetli olacağı düşüncesiyle Ankara sergievini opera binasına çevirmeye karar vermiştir. Yapının mimarı bu duruma karşı çıksa da bur süreç, yürütülmesi için mimar Paul Bonatz'a verilmiştir. Binanın yapımı 1946-1948 yıllarından tamamlanmıştır. Yapılan bina modern ve çağdaş bir düşünceye uygun olarak tasarlanmıştır.

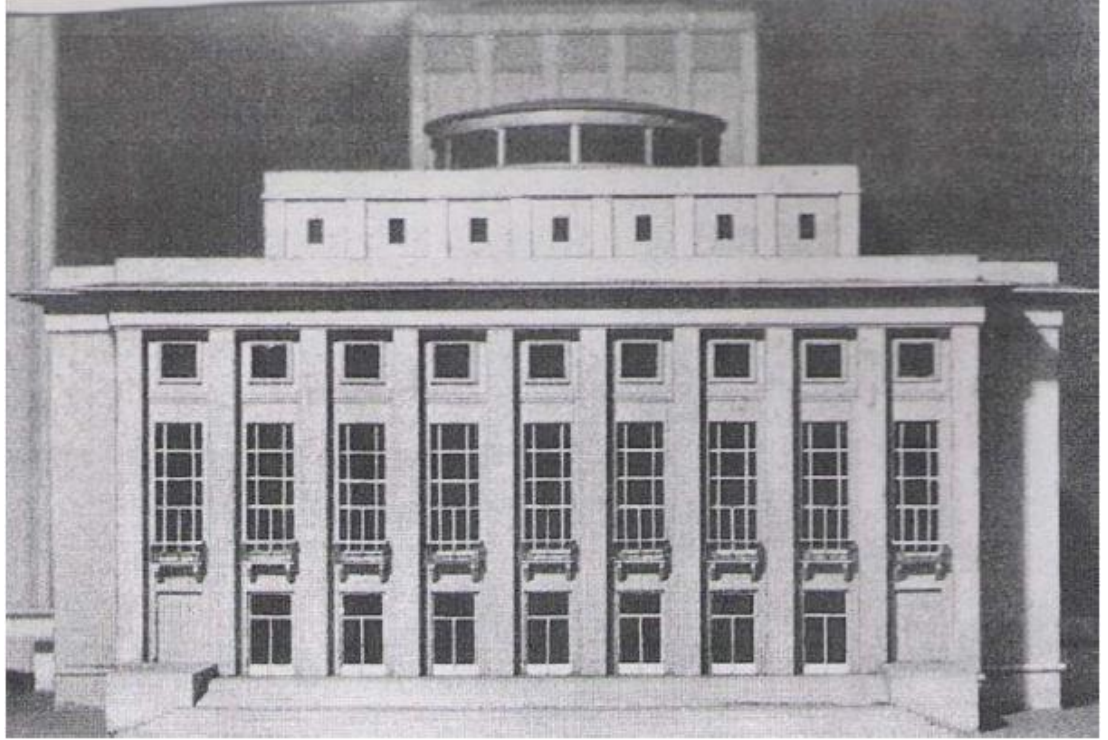
Şekil 2.9 Ankara Opera binası plan

Şekil 2.10 Ankara Opera binası Dış Cephe Görünümü

2.4.4. İstanbul Opera Binası

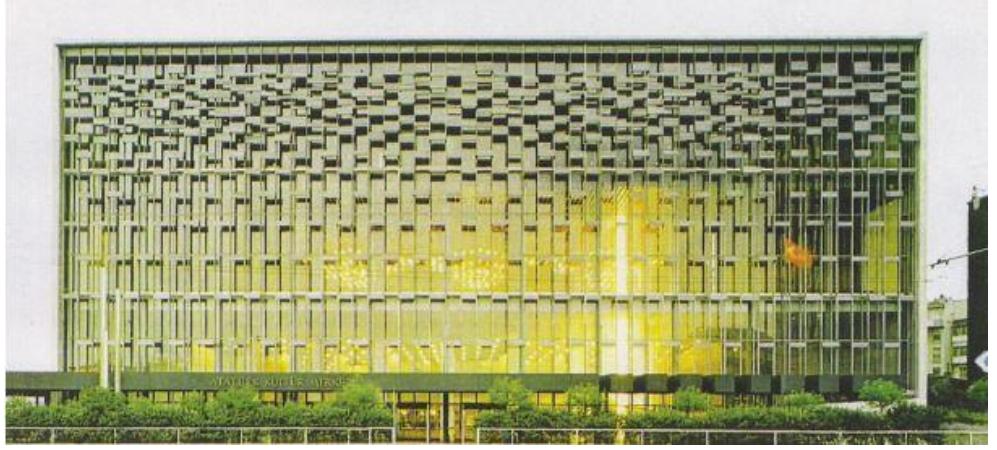
Modern düşünce yapısının somut halinde bir yapıya dönüşmesini gerçeği olan Atatürk Kültür Merkezi sancılı bir tarihsel süreci ardında bırakmış olarak günümüze, yeni yapılanması ve tasarımıyla hizmete devam etmektedir. AKM binası 1.dünya savaşından 1970'e kadar olan süreç uzun ve zorlu bir dönemdi. Projenin gerçekleşmesi uzun sürmüş olsa da İstanbul Kültür Başkenti kapsamında önemli bir yapı olarak yer almaktadır.

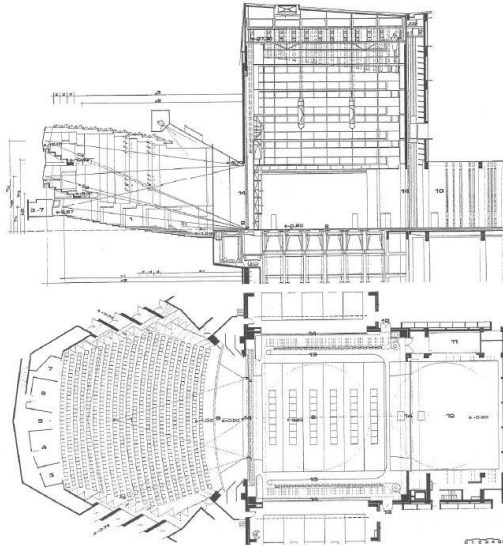
Şekil 2.11 İstanbul Atatürk Kültür Merkezi İlk Projelendirme Maket Çalışması

Mustafa Kemal Atatürk modern bir ulus inşa etmesindeki çabaları sanat dallarında da görülmektedir. Çağdaş toplum seviyelerine ulaşmada ve yeni çağın gerekli yaklaşımlarına uyum sağlamak adına yapılmasını istediği kültür politikalar

gerçekleri ve hayata geçirmek istedikleri kent olgusu vardır. 1937 yılında kent kurmak ve farklı bir düşünceyle İstanbul şehrinin manifestosunu ortaya çıkarmak adına genç, dinamik bir cumhuriyet kurmayı amaçlamıştır (Ertaş, 2011). Opera binalarının adımlar bu sayede atılmıştır.1938 yılında dönemin valisi Lütü Kırdar İstanbul kentine tiyatro ve opera binalarını inşa etmeyi gündemine almıştır. 1939 yılında proje çalışmalarına başlanmış fakat 2.dünya savaşı sebebiyle ara verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu savaşa direk olarak katılmamış olsa da ekonomik anlamda zara göreceği düşüncesiyle proje adımlarını durdurmuşlardır (Batur, 1984).

Şekil 2.12 İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Cephe Görünüşü

Şekil 2.13 İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Plan

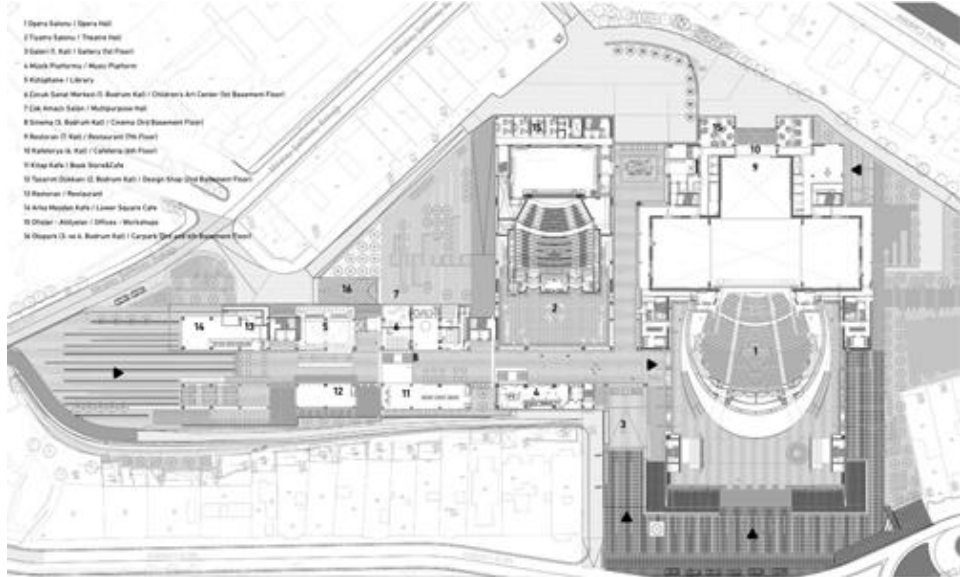
Yapılan ilk çalışmalar 1946 yılında somut olarak başlanarak temeller atılmıştır. İstanbul'un fethinin 500.yılı münasebetiyle yetiştirilmesi planlanmıştır (Ganiç, 2016). Yapım sürecinden maliyeti yüzünden belediye zorlanmış ve bayındırlık bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık tarafından devralınan "İstanbul Büyük Yapılar Müdürlüğü" olarak Hayati Tabanlıoğlu projeyi üstlenmiştir. Hayati Tabanlıoğlu projenin sadece opera binası olarak faaliyet geçmesi yerine çok amaçlı bir kültür merkezine dönüşmesi isteğiyle çalışmalarına başlamıştır. Çok uzun bir süreç geçiren AKM binası 1969 yılında tamamlanarak 23 yılda bitirilmiştir. Avrupa'nın 2. Büyük ve Dünyanın 4. Büyük opera unvanını elde etmiştir (Küçükdoğan, 2007).

Şekil 2.14 İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Yenilenen Proje Cephe Görünüşü

Şekil 2.15 İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Opera Salon Görünüşü

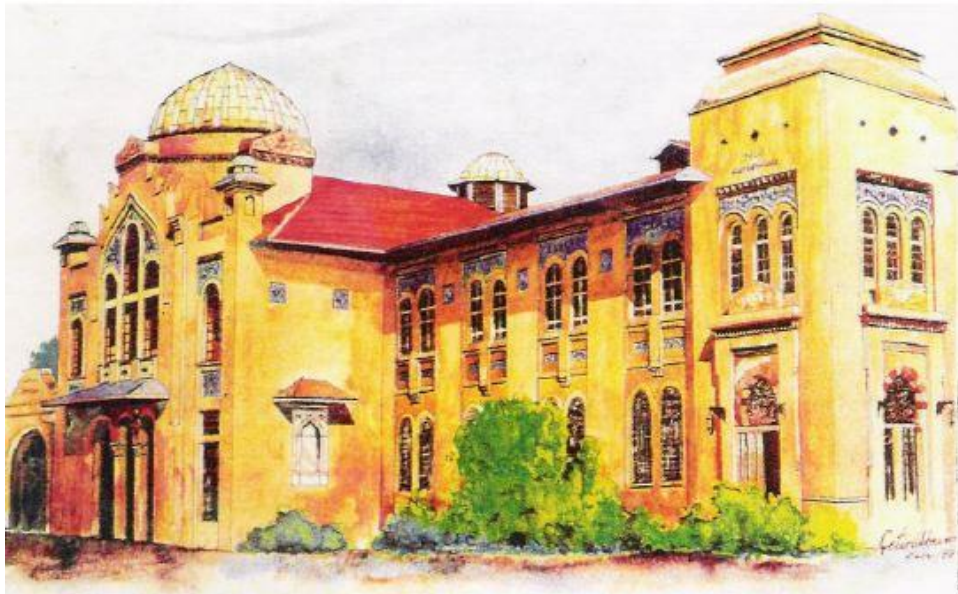

Şekil 2.16 İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Yenilenen Plan

Günümüzde yenide restorasyon çalışmalarıyla kültür merkezi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. 2018 yılında yıkılıp 3 yıllık bir süreç içerisinde tamamlanarak hayata geçmiştir. Bu restorasyon ve yenileme çalışmaları tekrar Tabanlıoğluna verilmiştir. Hayati Tabanlıoğlunun tasarımı yaptığı bu AKM binasının yeni tasarımı oğlu Murat Tabanlıoğlu yapmıştır.

2.4.5. İzmir Opera Binası

Ankara ve İstanbul başta olmak üzere sanat merkezleri ve opera binaları kurulmuştur. Cumhuriyet dönemi batı müziği etkileşimleri ve çok sesli müzik anlayışı İzmir'de de yansımaya başlamıştır. İzmir'in konak ilçesinde bulunan El Hamra sineması zamanla yıpranması ve zarar görmesi sebebiyle yeni faaliyet alanlarına yer açmıştır. 1975 yılında opera binası olması için çalışmalara başlanmıştır. İzmir opera binası da maddi olumsuzluklar nedeniyle ara verilip 1981-1982 yıllarında tam anlamıyla tamamlanmamasına rağmen hizmete açılmıştır. Avrupa'dan gelen çeşitli sanatçılar ve sahne oyunları getirilerek opera binası sanat merkezi haline dönüştürülmüştür.

Şekil 2.17 İzmir Milli Kütüphane Eski Halİ

İzmir opera binasının değişim sürecinde ilk olarak milli kütüphane olarak faaliyet geçmiş ardından daha sonra El Hamra sinema salonu ve günümüzde opera binası olarak devam etmiştir. 1982 yılında açılan İzmir Devlet Opera ve balesinin başına müdür olarak atanan Necdet aydın, El hamra sineması için şu ifadelere yet vermiştir;

“İlk gördüğümde Elhamra Sineması’nı çok beğenmiştim. Güzel bir işçilik vardı. Ama burası bir sinema salonu olarak yapılmıştı. Akustiği çok iyi olsa da opera için yetersizdi. Çalışmalara başladık. Az bir kadro ile çok iyi bir iş çıkarmaya çalıştık. Destek çok fazlaydı.”

Şekil 2.18 İzmir Devlet Opera ve Balesi İç Mekan Görünüşü

Şekil 2.19 İzmir Devlet Opera Dış Görünüşü

Yapımı tamamlanan bina sahne sanatlarına verdiği değerleri büyük önem taşımaktadır. Opera ve bale sanatından ki katkıları ve sanat merkezine dönüşmesi Cumhuriyet sonrası adımlarında önemli bir yer tutmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÜREYYA OPERA BİNASI

İstanbul'un Anadolu yakasındaki 1.ci opera binası olarak sanatseverlere kapılarını açan Süreyya operası tarihi bakımından 99 yıllık bir serüvene sahiptir. Sanat şehri olmak adına gelişimler gösteren İstanbul'da, ihtiyaçları karşılayacak bir eser olarak yaptırılmıştır. Süreyya opera binası 1924 yılında Süreyya İlmen tarafından yaptırılmıştır (URL-8). Süreyya İlmen askeri kökenli bir yaşam sürmüştür. Hava harp okulunu bitirip havacılık alanının kurulmasın çalışmalarında büyük emek vermiştir. Askerlik görevinden istifasından sonra sanat ev iş hayatına yoğunlaşmıştır (Katoğlu, 2007). Sanat ile her zaman ilgili olan Süreyya Paşa Türk Musiki Ocağında başkanlık yapmış. Toplumun sanat adına çağdaşlaşmasında büyük rol oynamıştır.

3.1. TARİHİ

Tarihi bakımından Süreyya Operası 1924 yılında 3 yıllık bir süreç içerisinde faaliyet göstermiştir. Kültür ve sanatın çağdaş bir topluma etkilerini savunmuştur. Yaptırmaya karar verdiği bu bina, opera sahnesine uygun ve aynı zamanda sanatın diğer işlevleriyle kusursuz olmayı istemiştir (URL-8). 1923 yılından henüz yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin savaş dönemi hasarlarını atlatmaya yeni başlayan dönemdir. Topluma anlam ve sanat heyecanı kazandırmaya çalışması ile Süreyya Paşa kültürel değişim rolünde emeği büyüktür.

Tarihi Fotoğraflar

Tarihi Fotoğraflar

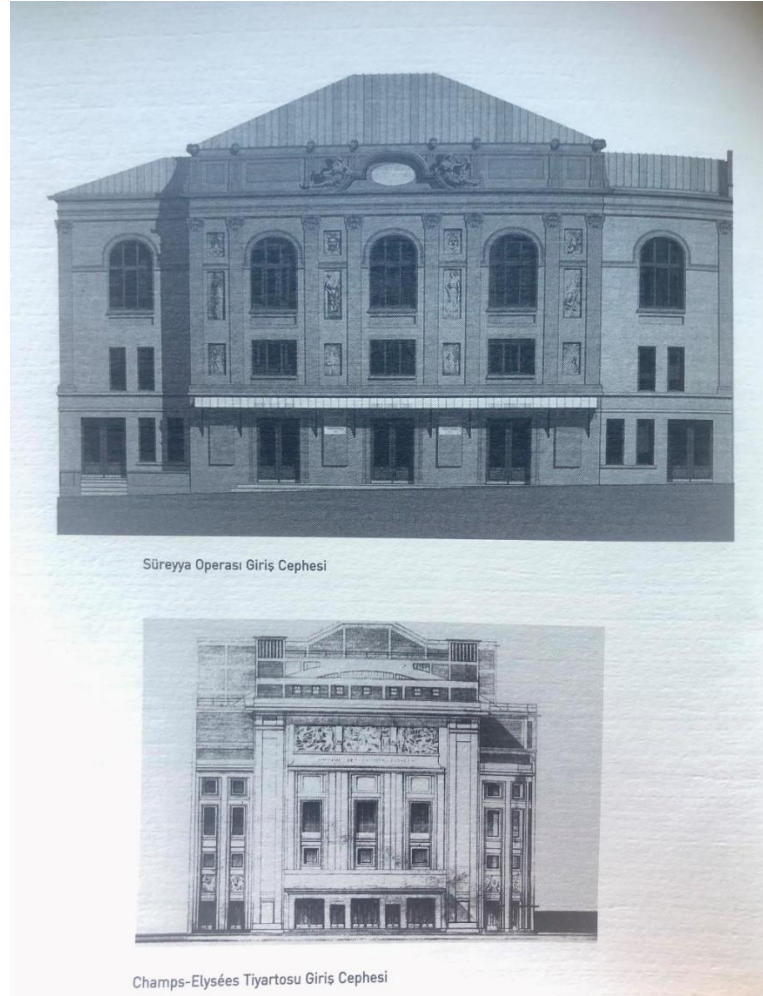
Şekil 3.1 Süreyya Operası Eski Cephe Görünümü

Şekil 3.2 Süreyya Operası Eski Ana Salon Görünümü

Binanın tasarım aşamasında bizzat yer almıştır. Yapının başka kültürlerdeki yapılarla benzerlikler olduğu görülmektedir. Bunun en önemli örneklerinden Paris'te bulunan Champs El-yses tiyatro binasıdır. Yapının ön cephesi ile Süreyya operasının çok benzediği görülmektedir (Aydemir, 2007).

1927 yılında binanın tamamlanmasında Süreyya Paşa anılarında söyle bahsetmektedir; konser, sinema ve tiyatro alanlarının yanı sıra sosyal alan olarak düğün, nişan gibi faaliyetlerin de yapılabileceği bir organizasyon olarak tasarlanması istendiğinden bahsedilmiştir (URL-8). Sanat sadece opera ve tiyatro sergilenmesi değil aynı zamanda bir yapı ile bütünlük olduğunu düşünmüştür. Estetik açıdan Avrupa'da örnek teşkil edecek bir eser koymayı amaçlamıştır.

Şekil 3.3 Süreyya Operası ile Paris Champs El-yses tiyatro binası benzerlik

3.2. KONUMU

Süreyya Opera binası İstanbul'un Kadıköy ilçesinde Bahariye caddesinde bulunmaktadır. Anadolu yakasının önemli ilçelerinden biri olan Kadıköy'den konum bakımından büyük önem taşımaktadır. Süreyya operası ilçenin buluşmak noktası denilebilecek bir alandır. Kapalı cadde içinden bulunan yapı ve cadde ortasından geçen tramvay hattı ile nostalji bir olgu katmaktadır. Kadıköy'ün önemli bölgelerinden biri olan Bahariye caddesi önemli tarihi alanlara ve heykellere de ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 3.4 Süreyya Operası Bahariye Caddesindeki Konumu

3.3. GELİŞİM SÜRECİ

Yapı 1927 yılından tamamlandıktan sonra önemli davetlilerin ve belediye başkanın teşrifleriyle açılmıştır. Gazetelerde büyük bir açılış olarak yet almıştır

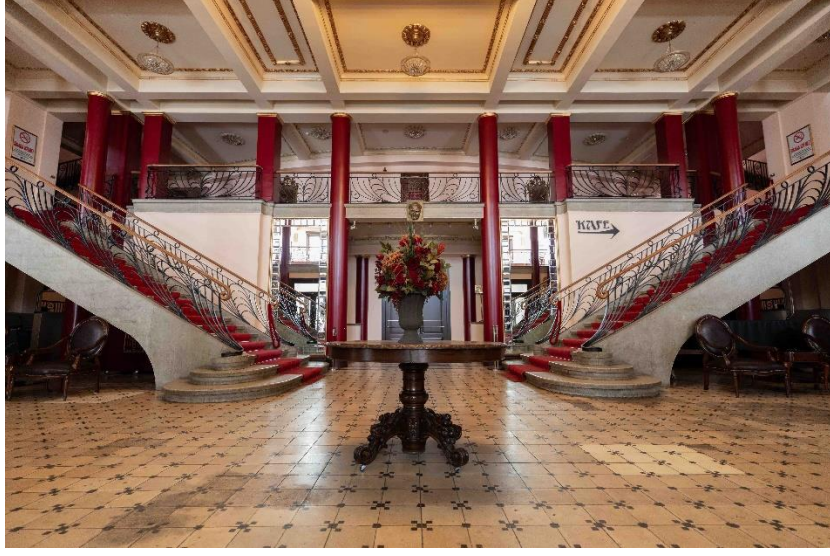
(URL-8). Hayali olan opera binasını gerçekleştirmek isteyen Süreyya Paşa, opera binasının çok fazla eksikleri olduğunu görmüştür. Teknik yetersizlik ve sanatçı odalarının, sahne alanları gibi yeterli bir şekilde çözülememiştir. Bina yapıldıktan sonra işlevine sinema salonu olarak devam etmiştir. Avrupa'dan sanatçıların bulunamaması ve oyun sahnelenmemesi bir başka etki olarak görülmektedir (URL-8).

Yapı Süreyya operası olarak tasarlanmış olsa da artık Süreyya tiyatrosu olarak yaşamına devam etmiştir. 1927-2005 yılları arasında sinema faaliyetlerine devam etmiştir. Asıl amacı opera sanatını geliştirmek ve büyük oyunları halk ile buluşturmak olan opera binası istediğini gerçekleştirememiştir. Kurmuş olduğu Süreyya Operetini bile İstanbul'un farklı bölgelerinde olan Fransız tiyatrosu (Beyoğlu) ve Kadıköy bölgesindeki Apollon tiyatrosundan sergilemiştir.

Süreyya operasının gelişimi ve değişimi sürecince önemli etkileri olan Murat Katoğlu ve Ersen Gürsel gerekli adımları atarak dönemin belediye başkanı ile vakıfta olan binanın belediyeye kiralanmasını sağlamıştır. Yıllarca Süreyya sineması olarak anılan ve kullanılan bu yapı değiştirilme adımları atılmıştır. Süreyya paşanın gerçekleştirmek istese de başarılı olamayan sahne işlevini opera sanatını uygun hale getirilmiştir.

3.4. MİMARİ ÖZELLİKLERİ

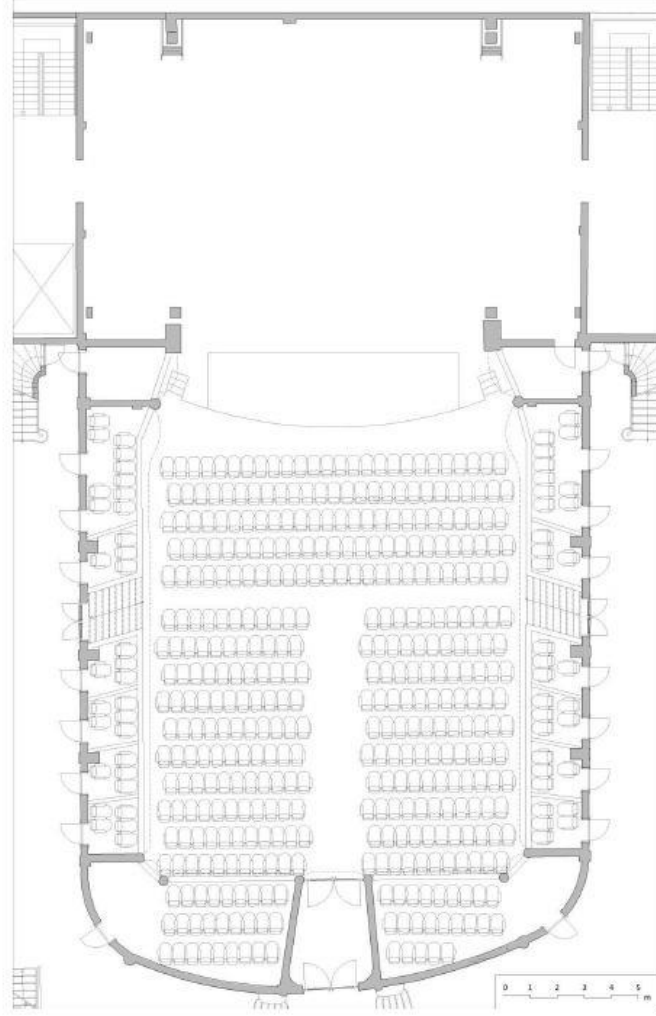
Binada yapısal olarak ve iç mekân olarak Avrupa'dan esintiler görülmektedir. Yapı kabuğu bakımından Paris Champs El-yses tiyatrosuna, iç mekân olarak klasik alman tiyatrolarına benzemektedir. Yapı olarak incelendiğinde büyük benzerlikler fark edilmiştir. Champs El-yses tiyatrosu ile kurgu ve mimari anlayış bakımından aynı olduğu saptanmıştır. Binanın yapısında, merdiven alanları, girişler, yapı strüktürü gibi şaşırtıcı derecede Avrupa'dan etkilendiği görülmektedir (Katoğlu, 2007).

Şekil 3.5 Süreyya Operası Antre Merdiven Alanı

3.4.1. İç Mekan Özellikleri

İç mekanda ana salonlarda peristik dairesel olarak konumlanırken sahne alanı dikdörtgen biçimde oluşturulmuştur. Yapılan iç mekan kurgusuna uygun olarak oturma düzeni oluşturulmuştur. Art Nouveau esintileri sunan mekanda tavan Frenkslerini ünlü sanatçı Naci Kalmukoğlu tarafından yapılmıştır. Yapı içerisinde kullanılan ahşap, deri kaplama, halı ve kumaşlarla sanatı içinde barındıran bir olgu işlenmiştir. Binada balo salonu da vardır. Yapının simetri ve aks sisteminin düzenli bir şekilde işlendiği görülmektedir.

Şekil 3.6 Süreyya Operası Ana Salon Plan

3.4.2. Akustik ve Ses

Salon akustik açıdan incelendiğinde sahne ve opera oyunlarına gidilerek deneysel bir ölçüm yapılmıştır. Mekân içerisinde oturma bölümlerinde farklı alanlarda oturarak sesin ve akustiğin mekâna nasıl yansıdığı saptanmıştır. Ahşap alanların ses açısından daha emici olduğu ve sahneden gelen sesi emdiği fark edilmiştir. Oturma alanların mekânın her bir köşesine ve localarından izlenen oyunlarca farklı frekansta seslerin geldiği duyulmuştur.

3.4.3. Işık

Mekân içerisinde ana salonda tavanda büyük avizeler kullanılmıştır. Işığın kırılmasını sağlayan doğrudan iletilmemesi için avize camı üzerinde saydam bir tabaka vardır. Tavan detaylarına bakıldığında altın yaldızlı ve Frenklerin yansıtıldığı

Işıkla mekâna derinlik olgusu katmıştır. Loca üstelerin tavan aydınlatmaları mevcuttur. Oyun veya opera sahnelendiği esnada mekân içerisindeki bütün ışıkların kapatılarak sadece sahneye ışık verilmesiyle sahnenin büyüğü ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.7 Süreyya Operası Ana Salon Aydınlatma ve Tavan görüntüsü

3.4.4. Mobilya

Kullanılan akustik bazlı ahşap üzeri kumaş kaplama olan koltuklar ile mekân içerisinde kırmızı renginin hakimiyeti görülmektedir. Ahşap loca bölümleri ve salon giriş kapının üzerinde bulunan deri kaplamalar ile kapılar kapandıktan sonra sesi içeride tutmak ve dağılmasında eşitlik sağlamak adına yapılmıştır. Estetik açıdan koyu renklerin yoğun olduğu mekânda ahşap yaldızlı detaylar ve duvarlarda

sergilenen panolar ile sanat ile iç içe bir mekân yansıtılmıştır. Mekân içerisinde yoğun olarak kullanılan altın yıldızlar Avrupa barok esintileri sanat tabloları ile Art-Nouveau stillerini yansıtmada başarılı bir çözüm olduğu yorumlanabilir.

Şekil 3.8 Süreyya Operası Ana Salon

Şekil 3.9 Süreyya Operası Ana Salon Panolar

3.4.5. Yenileme Projesi

Toplumun kültür değerlerini geliştirmek adına hedefler koyan Süreyya İlmen, istediği kültür anlayışını yansıtmaya çalışmıştır. Avrupa'nın önemli eserleri ve yapılarına benzer bir yapı ortaya koymayı amaçlamıştır. Yenileme projesine kadar istediklerini gerçekleştirememiş olsa da 2007 yılında uğradığı değişimler Süreyya operası artık hedeflenen Kültür anlayış bakımından önem teşkil etmektedir.

Bina Mimar Cafer Bozkurt tarafından restorasyon çalışmaları yürütülmüştür. Binanın yapısal formunu koruyarak ilkelerinden ödün verilmeden oluşturulmuştur. Yapıda bulunan eksiklerini giderilmesi orkestra alanı, ses, akustik, mekân içi ışıklandırma, sanatçı odaları gibi eksiklikler giderilmiştir. zgn aydınlatma tasarımları yapılmıştır. Titizlikle yürütülen yenileme çalışması, 2007 yılında sanat severlerle buluşmuştur. Kültür kimliği bakımında önemli bir yere sahip eser ortaya çıkmıştır.

Bahariye Cephesi Restorasyon Öncesi

Bahariye Cephesi Restorasyon Sonrası

CAFER BOZKURT
MİMARLIK
SÜREYYA

Şekil 3.10 Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü

Giris Holü Restorasyon Öncesi

Giris Holü Restorasyon Sonrası

CAFER BOZKURT
Fotoğrafçılık

Şekil 3.11 Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü

Giris Holü Restorasyon Öncesi

Giris Holü Restorasyon Sonrası

CAFER BOZKURT
MİMARLIK

Şekil 3.12 Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü

Opera Salonu Restorasyon Öncesi

Opera Salonu Restorasyon Sonrası

CAFER BOZKURT
Fotoğrafçılık

Şekil 3.13 Süreyya Operası Eski ve Restorasyonlu Görünümü

Şekil 3.14 Süreyya Operası Restorasyonlu Görünümü

SONUÇ

Sanat, insanın kendini keşfetmesiyle ortaya çıkmıştır. İnsanlığın önce taklit yeteneğini geliştirmiştir. Yaşamını devam ettirmek ve yaşadıklarını anlatmak için duvarlara resimler çizmiş, avlarını yakalamak için planlar yapmış, sesleri taklit ederek avlarını hissetmeye çalışmıştır. Sanatın ilk adımları bu taklitler sayesinde ortaya çıkmıştır. Ateşin etrafında toplanarak olayları anlatmak ve oyun sergiler gibi izleyenler durumu açıklamak sanat evriminin temel taşı konumuna dönüşmektedir.

Evrım süreci boyunca inanç ve iradenin gelişme göstermesi ve soyut kavramları somuta dönüştürme çabaları gözlenmiştir.

16.yy. da ortaya çıkan opera sanatının doğuşunun ilk kaynağı bu evrim sürecidir. Eski zamanlarda olan anlatı durumunu sanata aktarılması 16.yy. da gerçekleşmeye başlanmıştır. İtalya'da başlayan bu sanat akımı her geçen yüzyılda kültür olarak yayılmış ve adından bahsettirmiştir. Rönesans dönemi ile operanın sanat dili gelişmiş ve sahnelenen ilk oyunlarla seyircilerle buluşmuştur.17. yy. a girildiğinde Avrupa'da yayılarak her milletten kendi sanatını ülke kültürüne harmanlaması görülmektedir. Çeşitli sanatçılar besteler yaparak operaya değer katmıştır. İlk açılan tiyatro binasından yıllar ve yüzyıllar içerisinde değişmiş, gelişmiş ve kendini modern, kurgusu olan, bir anlam ifade eden, sanatı kabuğa yansıtan bütünsel bir düşünceyi harmanlayan yapılara bırakmıştır. Geçmişten günümüze kadar ulaşan bazı yapılar kendini korumuşsa da çok yapı tarihin ve geleceğin gerçekliğiyle yok olmuştur.

Osmanlı imparatorluğu batılılaşma hareketlerine katılmış ve bunun sonucu olarak opera sanatı ile de tanışmış uyum sağlanmıştır. Bakıldığı zaman Osmanlı, geleneklerine bağlı bir toplumdur. Ancak çok katmanlı yapısı içerisinde birçok kültürü içerisinde barındıran Osmanlı payitahtında opera sanatı kendisine yer bulmuş ve kendi mekânsal arayışları ile ilk yapılarını oluşturmuştur. Teknolojik gelişmeler

ve çağın çağdaş bir düzeye ilerlemesi, sanatın kültür farkı olmaksızın her toplumda saygı ile karşılandığı görülmektedir.

Yapılan bu çalışmada, tarihsel zaman çizelgesi üzerinde bir süreç ve sürecin getirdikleriyle insanlığın dönem dönem geliştiğı, evrildiğı, uyum sağladığı aşıkardır.

Sanatın sanat için mi yoksa toplum için mi olan düşüncesi Geçmiş zamanlarda yapılan sanatla kıyaslandığı zaman anlam ifade etmediğı bir soru olarak görülür. Geçmişte sanatın ilk doğuş yıllarında sanat sadece soylular ve saray çevresi içindi. Toplumlar zamanla bu anlayışı yıkmış ve sanat evrensellik ve herkes içindir ilkesini benimsemiştir. Sanatın bir kültür değeri olduğu yadsınamaz bir durumdur. Sanat insan içindir. Müzik evrenseldir. Wolfgang Van Goethe'nin dediğı gibi; Ulusal sanat ve ulusal bilim yoktur, ikisi de tüm üstün ve yüksek değerler gibi, tüm dünyanın malıdır.

KAYNAKÇA

- Alımdar, S.** (2016). *Osmanlı'da Batı Müziği*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- Altar, C. M.,** (2000), *Opera Tarihi*, cilt I. Pan Yayınları.
- Altar, C. M.,** (1939), *Ankara Radyosu Konuşma Metni 29 Mayıs 1939*
- Attepe, İ.** (2021). *Opera, Operet ve Müzikal Tiyatronun Tarihsel Gelişimi ve Seçme Klasik Müzikal Tiyatro Eserlerinin Seçme Operetlerle Karşılaştırılarak*, Yüksek Lisans Tezi. OÜ. Eğitim Enstitüsü, İstanbul
- Aracı, E.** (2006). *Donizetti Paşa*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arslan, C.** (2019). *OSMANLI SARAYI'NDA OPERA SANATI*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul
- Aydemir, I.** (2007). *Kadıköy Belediyesi Süreyya Opera Binası*. Ofset Yayınevi, İstanbul
- Batur, A.** (1984). *Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı*. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Bozdoğan, S.** (2002) "Modernizm ve Ulusun İnşası", Metis Yayınları, İstanbul
- Brockett, G. O.,** (1968) *Tiyatro Tarihi*. Dost Kitapevi. Çev. İnönü Bayramoğlu.2017
- Ertaş, H.** (2011). *Taksim Düğümü Nasıl Çözülür*. XXI, (103), 32–38.
- Ertekin, S.** (2007). *Türk operasının gelişim süreci*. (Yüksek Lisans tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Fuat, M.** (2000). *Tiyatro Tarihi*. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Ganiç, K.** (2016). *Kentsel Yapıtlar Üzerinde Bir Mekânsal Bellek Okuması: Atatürk Kültür Merkezi (AKM)*. Yüksek Lisans Tezi. İTÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

- Gazimihal, M. R.** (1961), *Musiki Sözlüğü*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul.
- Gazimihal, R. M.** (1955). *Türk Askeri Müzikaları Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Kahramankaptan, Ş.** (2008) “*Opera evi 60 Yaşında*”, 60. Yıl, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Gn. Md., Özel Yayın, Ankara
- Katoğlu, M.** (2007). *Kadıköy Belediyesi Süreyya Opera Binası*. Ofset Yayınevi, İstanbul
- Kılıç, K.** (2019). *19.YÜZYILDA OSMANLIDA MÜZİK OLGUSU VE DÖNEMİN YENİLİKÇİ PADİŞAHLARI*. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, (2019)
- Kırmızı, G. E.**, (2022). Üzeyir Hacıbeyli'nin Bestelediği Leyla ile Mecnun Operasının Tematik ve Müzikal Açından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. KÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu
- Kosal, v.** (2001). *Osmanlıda Klasik Batı Müziği*. İstanbul: Eko Basım Yayıncılık.
- Küçükdoğan, E.** (2007). *Yaşayan Mekânlar: Taksim Meydanı*. Belgesel.
- Meydan L.** (1979). *Büyük Lugat ve Ansiklopedi: Limp-Moto. C:9*. İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Ortaylı, İ.** (2007). *Batılılaşma Yolunda*. İstanbul: Merkez Kitapçılık Yayıncılık.
- Özaydın, N., Doğanyığıt, S.** (2017) “*Türkiye’de operanın tarihsel gelişimi*” Necmettin Erbakan Üniversitesi, Kültür-Sanat-Edebiyat-Eğitim ve Mimarlık Üzerine Akademik Araştırmalar, Konya
- Özcengiz, Z.** (2006). *Kuruluş Döneminde Türk Operası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Özkişi, Z. G.** (2007) “20. yüzyılda opera; 20. yüzyıl modernizminin operaya etkileri ve modernist / postmodernist estetik bağlamında opera”, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

- Öztuna, Y.** (2006). Türk Musikisi Akademik Klasik Türk Sanat Musikisinin Ansiklopedik Sözlüğü. Ankara: Orient Yayınları.
- Refiğ, G.** (2012) “Özsoy operası Atatürk ve Adnan Saygun”. İstanbul, Boyut yayıncılık.
- Say, A.,** (1994), Müzik Tarihi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- Sevengil, A. R.** (1969). Türk Tiyatrosu Tarihi IV Saray Tiyatrosu. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sözer, V.** (2005). Müzik Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Umur, S** (1987), Abdülmecit, Opera ve Dolmabahçe Saray Tiyatrosu, Makale, Milli Saraylar Dergisi,
- Yener, F.** (1958). Ünlü Operalar. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Yener, F.** (1964). 100 Opera. İstanbul: Doğan Kardeş Yayıncılık.
- Yetim. Ş.ve Kavraz. M.,** (2021). Paris Kentinin Simgelerinden Charles Garnier Opera Binası.
Mimarlık ve Yaşam Dergisi *Journal of Architecture and Life* 6(1), 2021, (21-42)
- Yetim. E. Kavraz. M.,** (2019). Harbin ve Kopenhag Opera Binalarının İç ve Dış Mekân Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi.
Mimarlık ve Yaşam Dergisi *Journal of Architecture and Life* 4(2), 2019, (257-281)

İnternet Kaynakları

Url-1< https://stringfixer.com/tr/Teatro_San_Cassiano

Url-2< <https://www.teatrolafenice.it/fondazione-teatro-la-fenice/storia/>

Url-3< <https://www.teatroallascala.org/en/la-scala/theatre/history.html>

Url-4< https://tr.wikipedia.org/wiki/La_Scala

Url-5< <https://concert-vienna.com/blogs/viennese-things/the-history-of-opera-in-vienna>

Url-6< https://en.wikipedia.org/wiki/Vienna_State_Opera

Url-7< <https://www.sydneyoperahouse.com/our-story/sydney-opera-house-history.html>

Url-8< <http://www.sureyyaoperasi.kadikoy.bel.tr/tr>